

Makalenin Geliş Tarihi: 23.10. 2017

Kabul Tarihi: 06.12.2017

**BASIN-YAYIN VE TURİZM BAKANLIĞI
DÖNEMİNDE TURİSTİK TANITIM VE
PROPAGANDA (1957-1963)**

***

**TOURIST PROMOTION AND PROPAGANDA IN THE PERIOD OF PRESS-
PUBLICATION AND TOURISM MINISTRY
(1957-1963)**

Dr. Erol EVCİN*

ÖZ

1957-1963 yılları arasında faaliyet gösteren Basın-Yayın ve Turizm Bakanlığı (BYTB) Türk turizm tarihî içinde önemli bir merhaleyi teşkil etmektedir. Turizm, bu dönemde ilk defa bir Bakanlık statüsünde teşkilatlandırılmıştır. Bu süreçte turizmin ülkeye sağlayabileceği iktisadi, siyasi ve sosyal kazançlar yetkililer ve ilgililer tarafından göz ardı edilmemiş, bu doğrultuda turistik tanıtma ve propaganda faaliyetleri BYTB'nin başta gelen görevleri arasında yer almıştır. Türkiye'nin tarihî ve tabii güzelliklerinin ülke insanına ve yabancılara tanıtılması, turistler nezdinde olumlu bir ülke imajı uyandırılması BYTB tarafından esaslı bir hedef olarak ortaya koyulmuştur. Bu yöndeki çalışmalar muhtelif kamu kurum ve kuruluşları, belediyeler, gönüllü ve hususi kuruluşlar ile bilim ve sanat insanları da desteklenmiştir. Çalışma kapsamında, Türkiye'de turizm idaresinin Genel Müdürlükten Bakanlık statüsüne geçiş yaptığı önemli bir süreci ve gelişim merhalesini teşkil eden BYTB dönemindeki turistik tanıtma ve propaganda faaliyetleri ele alınmıştır. Bu münasebetle Türkiye'deki sosyal tarih araştırmalarına katkı sağlamak ve turizm tarihî çalışmalarına da ışık tutmak amaçlanmıştır.

Anahtar Kelimeler: Turizm, Tanıtma, Propaganda, Turizm Tarihi, Basın-Yayın ve Turizm Bakanlığı

---

*Kültür ve Turizm Uzmanı, T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı: erol.evcin@kulturturizm.gov.tr

ABSTRACT

Operating under the Prime Ministry's office between 1957 and 1963, the Ministry of Press-Publication and Tourism (MPPT) constitutes an important milestone in Turkish tourism history. Tourism was organized for the first time in this period as a Ministry. In this process, the economic, political and social gains that the tourism country could provide to the country were not ignored by the authorities and concerned, and promotion and propaganda activities in this direction were among the main tasks of the MPPT. The introduction of historical and natural beauties of Turkey to the people of the country and foreigners and the development of a positive image of the country in front of the tourists has been put forward as a fundamental objective by MPPT. The work in this direction has been supported by various public institutions and organizations, municipalities, voluntary and private organizations as well as people of science and arts. Within the scope of the study, touristic promotion and propaganda activities during the period of MPPT which constitutes an important process and development milestone for the tourism administration in Turkey to the Ministry status from General Directorate were discussed. It is aimed to contribute to the social history researches in Turkey and to shed light on tourism history studies.

Keywords: Tourism, Promotion, Propaganda, Tourism History, Ministry of Press-Publication and Tourism

GİRİŞ

Dünya politikasında ağırlığını hissettiren devletlerin ticari ve sanayi ürünlerinin yanı sıra kültür ve sanat değerlerini de dünyaya arz etmek konusunda ciddi bir çaba sarf ettikleri görülmektedir. Bu çabalar devletlerin iktisadi olduğu kadar kültürel açıdan da kuvvetlerinin önemli bir göstergesini oluşturmaktadır. Bu bağlamda, tanıtım ve propaganda çeşitlerine turizmin dünya sathında hareketlilik kazanmaya başladığı Birinci Dünya Savaşı'ndan sonra turistler ve turizm vasıtasıyla yapılan faaliyetler de dâhil olmuştur. Tanıtım ve propaganda faaliyetleri bu şekliyle bir milletin medeni varlığının ve kimliğinin dış dünyaya kabul ettirilmesine, tanıtılmasına ve bu kimliğin değer kazanmasına hizmet etmektedir.

Türkiye'de Cumhuriyet'in ilk yıllarından itibaren gelişme göstermeye başlayan turizm faaliyetleri artan turistik talepler doğrultusunda yeni ihtiyaçların ve hizmet alanlarının ortaya çıkmasına neden olmuştur.¹ Artan taleplere ve ihtiyaçlara cevap verebilmek amacıyla ülkedeki turizm teşkilatının görev ve sorumluluk alanı da genişlemiştir. Nihayetinde İkinci Dünya Savaşı'nı takip eden süreçte Başbakanlık makamına bağlı olarak 1949'dan itibaren faaliyet gösteren ve turizm çalışmaları hususunda ülkedeki en yetkin organ durumunda olan Basın-Yayın ve Turizm Genel Müdürlüğü (BYTGM) 1957'de Basın-Yayın ve Turizm Bakanlığı (BYTB)'na dönüştürülmüştür. BYTB, turizm idaresinin Bakanlık statüsünde müstakil bir teşkilata kavuştuğu Turizm ve Tanıtma Bakanlığı'nın kurulduğu 1963'e kadar Türkiye'de turizm faaliyetlerinin gelişmesi ve ülkenin tarihî, tabii, kültürel ve sanatsal değerlerinin ülke insanına ve yurt dışında tanıtımı hususunda önemli hizmetlerde bulunmuştur. Bu anlamda, turizm idaresinin genel müdürlük statüsünden müstakil bir Bakanlık'a dönüştüğü bir geçiş sürecini simgeleyen BYTB dönemi ve bu dönemde gerçekleştirilen turistik tanıtma ve propaganda faaliyetleri Türkiye turizm tarihi açısından önem arz eden özellikler göstermektedir.

İncelenen konu ve dönem çerçevesinde Başbakanlık Cumhuriyet Arşivi (BCA)'nden elde edilen belgelerin yanı sıra Türkiye Büyük Millet Meclisi Zabıt Cerideleri (TBMM ZC), Cumhuriyet Senatosu Tutanak Dergisi (CSTD) ve Millet Meclisi Tutanak Dergisi (MMTD), Resmî Gazete (RG), turizm konusunu sıklıkla işleyen Cumhuriyet gazetesi, konuya ilişkin ciddi makalelerin ve haberlerin yer aldığı Türkiye Turing ve Otomobil Kurumu (TTOK) Belleteni gibi söz konusu dönemde yayınlanan süreli yayınlar ile telif-tetkik eserler çalışmaya ışık tutan başlıca kaynaklar arasında yer almıştır.

---

¹ Erol Evcin, "Türkiye Cumhuriyeti'nin İlk Yıllarında Turizm ve Tanıtma Faaliyetleri", **Ankara Üniversitesi Türk İnkılâp Tarihi Enstitüsü Atatürk Yolu Dergisi**, S.55, (Güz 2014), s.23-82.

A- BASIN-YAYIN VE TURİZM BAKANLIĞI VE TURİSTİK TANITIM- PROPAGANDA FAALİYETLERİNE YAKLAŞIM

Türkiye’de turizm, tanıtma ve propaganda işleri 1949-1957 yılları arasında Başbakanlık makamına bağlı BYTGM tarafından yürütülmüştür. Ancak söz konusu dönem itibariyle dünyada önemi gitgide artan turizm faaliyetlerinin, kadroları ve imkânları, arz ettiği öneme göre kısıtlı kalmış olan bir genel müdürlüğün idaresi altında yürütülmesi artık bir sorun teşkil etmeye başlamıştır. Bu nedenle, turizm konusunda daha kapsamlı ve etkin hamleler yapmak üzere söz konusu genel müdürlüğün görev ve sorumluluklarının daha geniş imkânlarla sahip bir Bakanlık nezdinde yürütülmesi hususu gündeme gelmiştir.

Başbakan Adnan Menderes’in beşinci kez hükümeti kurmakla görevlendirilmesiyle birlikte 4 Aralık 1957’de TBMM’de okuduğu Hükümet Programı bu konudaki resmî niyeti açıkça ortaya koymuştur. Programda konuya ilişkin olarak belirtilen ifadeler şu şekildedir:

“Memleketimizin iktisadi inkişafına muvazi olarak turizm mevzuu da gittikçe artan bir ehemmiyet ve vüsat iktisab etmiştir. Tabii ve tarihî zenginliklerimizi ve millî değerlerimizi içte ve dışta tanıtmak gibi mühim ve şümüllü bir faaliyet mevzuunu da ihtiva eden bu işleri, matbuata müteallik vazifelerle birlikte bir umum müdürlüğün idaresi altında bırakmak artık mahzurlu görülmüş ve basın - yayın ve turizm işlerini ayrı bir vekâlete tevdi etmek lüzumu hâsıl olmuştur”²

Başbakan Menderes’in turizm, tanıtma ve propaganda faaliyetlerinin önemini dile getirdiği bu ifadelerin akabinde, 4951 sayılı “*Bakanlıklar Kuruluşu Hakkında Kanun*”³ gereğince 1957 yılı Aralık ayında Başbakanlık makamına bağlı olarak BYTB teşkil edilmiştir. Balıkesir Milletvekili İbrahim Sıtkı Yırcalı’nın Bakan olarak tayin edildiği bu idari teşkilat doğrudan BYTGM’nin teşkilat yapısı ile bir teşkilat yasası olmadan faaliyete geçmiştir⁴. Yeni teşkilat yasası hazırlıklarına derhâl başlanmış ve yasanın kısa bir süre içinde çıkarılması amaçlanmıştır. Bir teşkilat taslağı hazırlanması hususunda görüş ve önerilerinden yararlanmak üzere de Federal Almanya Basın ve Enformasyon İdaresi’nden Dr. Hans Stercken adlı bir uzman ülkeye davet edilmiştir. Bu girişimlere rağmen tasarının kanunlaşması 6 yıl sonra mümkün olabilmıştır. Teşkilat kanunu uzun yıllar çıkmadığı için Bakanlığın bütçeleri Başbakanlığa bağlı Müstakil Genel Müdürlük bütçesi hâlinde kanunlaşmıştır⁵.

² RG, 06.12.1957, S.9775; TBMM ZC, Devre:11, C.1, İçtima.1, 10. İnikat, 04.12.1957, s.64.

³ RG, 17.09.1946, S.6410.

⁴ Selahâttin Çoruh, *Turizm Çalışmalarımızın Geçmiş Günleri*, Güven Matbaası, Ankara, 1974, s.113.

⁵ Fethi Kardeş, *Basın-Yayın Genel Müdürlüğü 60 Yılı Hikâyesi*, Basın-Yayın Genel Müdürlüğü, Ankara,

Teşkilat kanunu hususunda yaşanan bu sorunlara karşılık BYTB'nin teşkiliyle Türkiye'de turizmin ilk defa Bakanlık düzeyinde bir idari erk içinde yer alması Türkiye turizm tarihi açısından önemli bir gelişme olmuştur. Yırcalı'dan sonra Server Somuncuoğlu, Abdullah Aker, Haluk Şaman, Menderes Hükümeti'nin BYT Bakanları olmuşlardır. 27 Mayıs 1960 tarihli Hükümet darbesi turizm çalışmalarını da yakından etkilemiştir. Bu süreçte kurulan Millî Birlik Komitesi döneminde Zühtü Tarhan, Cihat Baban, Sahir Kurutoğlu, 1961 seçimlerinden sonra ise sırasıyla Kamuran Evliyaoğlu, Celal Tefvik Karasapan ve Nurettin Ardıçoğlu Basın-Yayın ve Turizm Bakanı olarak görev yapmışlardır.

Başbakanlık makamına bağlı BYTGM bünyesinde, doğrudan turizm işleriyle meşgul olmak ve Türkiye'yi tanıtmak maksadıyla basılı eserler, filmler, fotoğraflar hazırlayarak yayınlamak ve sergiler, konserler, konferanslar düzenlemekle yükümlü "*Tanıtmaya Dairesi*" bulunmaktaydı. Benzer şekilde ülkeyi yurttaşlara yakın bir şekilde tanıtmak üzere gerekli imkânları hazırlamak, yabancıların ülkedeki tabiat güzelliklerini ve sanat eserlerini görmelerini kolaylaştıracak tedbirler almak ve bu alandaki hususi teşebbüsleri teşvik etmekle görevli bir de "*Turizm Dairesi*" mevcuttu⁶. Ayrıca yurt dışında birçok önemli merkezde Basın Ataşelikleri ile Haberler Bürosu Müdürlükleri faaliyet göstermekteydi⁷. Bu teşkilat yapısı BYTB döneminde de faaliyetlerine devam etmiştir. Yalnız Milli Birlik Hükümeti döneminde, BYTB tarafından bazı Basın Ataşeliklerinin lağvına karar verilmiş ve ilk aşamada Brüksel ve Beyrut Basın Ataşelikleri kaldırılmıştır. Diğer ataşelerin de merkeze alınması ve yerlerine mahalli kâtiplerin bakması kararlaştırılmıştır⁸. Bu değişikliklerle San Francisco, Brüksel ve Bağdat Haberler Büroları ilga edilmiş, buna karşılık Roma'da, Tokyo ve Tunus'ta birer Haberler Bürosu kurulmasına karar verilmiştir. Bu son gelişmeler çerçevesinde New York, Washington, Londra, Paris, Bonn, Kahire, Beyrut, Kıbrıs, Atina, Karaçi, Tahran ve Roma'da olmak üzere 12 ülkede Haberler Bürosu ile Basın Ataşeleri bulunmakta idi. Bu değişikliklerle ilgili olarak BYT Bakanı Zühtü Tarhan 6 Ağustos 1960 tarihinde yaptığı basın toplantısında, Bakanlık iç teşkilatının yetkin idarecilerle kuvvetlendirildiğini ve dış teşkilatta da yeni düzenlemelere gidildiğini ifade etmiştir.⁹ 1960 yılı Eylül ayı itibarıyla de BYTB İç Basın Dairesi Müdürü Turgut Özakman Batı Almanya Bonn Basın Ataşe Muavinliği'ne tayin edilmiştir¹⁰.

Turizm gelirleri, dış ticaret dengelerindeki açığın kapatılması hususundaki olumlu etkileri nedeniyle ülke ekonomisi için hiç şüphe yok ki özel bir önem arz etmekteydi. Bu

---

1980, s.38, 60.

⁶ RG, 28.05.1949, S.7218.

⁷ BCA, Fon No: 30.1.0.0., Kutu No: 104, Dosya No: 651, Sıra No: 4.

⁸ Cumhuriyet, 20.07.1960, s.1.

⁹ Cumhuriyet, 07.08.1960, s.1, 5.

¹⁰ Cumhuriyet, 20.09.1960, s.5.

nedenle BYTB'nin yurt içi ve yurt dışı teşkilatının da turizmi geliştirmek ve turizm gelirlerini artırmak amacıyla turistik tanıtım ve propaganda faaliyetlerine ağırlık verdiği görülmektedir¹¹.

Cumhurbaşkanı Celal Bayar'ın 2 Kasım 1959 tarihinde TBMM 11. dönem üçüncü toplantı yılını açış nutkunda turizm, tanıtma ve propaganda çalışmaları hususuna da temas ettiği görülmektedir. Bayar, Hükümet'in 4 Ağustos 1958 tarihinden itibaren uygulamaya geçirilen "İktisadi İstikrar Programı" çerçevesinde iktisadî kalkınma hareketinin devamı için yatırımlara devam ettiğini, bu yatırımların uzun vadeli bir program ile ziraat, sanayi, madencilik, ulaştırma ve turizm gibi ülke ekonomisi için verimlilik arz edecek konulara yöneltileceğini ifade etmiştir. Takiben turizmin önemine değinerek şu hususlara dikkat çekmiştir¹²:

"... imar çalışmalarımızın bugün ulaştığı safha, artık memleketimizde de yepyeni bir mevzu olan iç ve dış turizm üzerinde önemle durulmak zamanının gelmiş olduğunu göstermektedir. Çeşitli iklim ve tabiat güzellikleri yanında, gelip geçmiş birçok medeniyetlerin kıymetli eserleri ve Türk sanat dehasının sayısız abideleriyle dolu olan memleketimiz, bu bakımdan eşsiz imkânlarla sahiptir. Birçok memleketlerde ayrı bir endüstri halinde geliştirilmekte olduğunu gördüğümüz turizm sahasında, bizde de başlamış olan resmî ve hususi gayretleri teşvike lâyük bulmaktayım. Memleketimizde bu sahaya yöneltilecek emek ve sermaye, ilerisi için en verimli yatırımlar olacaktır..."

Bayar, bu söylemiyle Türkiye'nin zengin turistik potansiyellerine işaret etmiş, bu zenginlikleri değerlendirmek için de birçok ülkede olduğu gibi turizmin bir sanayi olarak değerlendirilmesinde fayda gördüğünü vurgulamıştır.

İsmet İnönü ise Millî Birlik Komitesi sonrasında gerçekleştirilen seçimler neticesinde Hükümet'i kurmakla görevlendirildiği 1961 yılı Kasım ayında beyan ettiği Hükümet programında şunları ifade etmiştir¹³:

"Basın-Yayın ve Turizm Bakanlığı artık kurulmuştur. Basın, yayın ve turizm işleriyle meşgul olan bakanlık gelişme hâlinededir. Teşkilat kanunu meclise sevk edilecektir. Bu kanunla turizm mevzuuna inkişaf vermeye çalışacağız. Turizm endüstrisi bizim memlekette öteden beri hepimizin bilir görüldüğümüz ve hepimizin şikâyet ettiği bir konudur. Tecrübe göstermiştir ki, bu konuda başarı temin etmek sanıldığı kadar sade ve kolay olmayacaktır. Biz bu konuyu en

¹¹ Cumhuriyet, 09.12.1957, s.1, 5.

¹² RG, 02.11.1959, S.10844.

¹³ RG, 09.07.1962, S.11149.

sade vatandaştan en yüksek kültür ve teknik müesseselerine kadar anlatmağa ve teşkilatlandırmağa çalışacağız.”

Başbakan İnönü, Hükümet programıyla ülkede turizmin öneminin anlaşılması, turizm idaresindeki teşkilat sorununun aşılması ve turizm teşkilatının kuvvetlendirilmesi hususundaki Hükümet iradesine işaret etmiştir.

Afyon Milletvekili Rıza Çerçel, BYTB'nin teşkiline ilişkin düşüncelerini dile getirdiği bir yazısında Anadolu'nun iklimi ve jeolojik özellikleri ile dünyanın küçük bir modeli durumunda olduğunu, tarihî vasıflarının da dünya sathında önem arz ettiğini vurgulamıştır. Takiben şu ifadelerde bulunmuştur:

“Şu hâlde bizler, yurdumuzun turistik varlığına bir şeyler ilavesine uğraşmak gibi herhangi bir işimiz ve davamız olmıyan bahtiyarlarız. İşte bunun içindir ki bizim ehemmiyeti söz getirmez turizm davamız, şarapları, gece kulüpleri, Eyfelleri aşkına, yanardağları hürmetine, kumarhaneleri, konforlu otelleri hatırı için turistlerle dolup boşalan memleketlerin turizm davasıyla kıyaslanamaz. Çünkü biz onlar gibi bazı metalara turistik mana ve ifade vermeğe uğraşmak ve bunları sırma saçlı, peri bakışlı turistik eser diye tanıtmak gibi zoraki külfetlere katlanmaktan vareste bulunmaktayız.”

Çerçel, bu ifadeleriyle sahip olduğu tarihî ve tabii değerleri nedeniyle turizm konusunda Türkiye'nin diğer ülkelere göre avantajlı bir durumda bulunduğu işaret etmiştir. Bu anlamda turistik değerlerin bir listesinin çıkarılarak dünyaya ilan edilmesi ve turistleri ağırlamak üzere yapılan çalışmaların yol ve otel gibi eksiklik arz eden iki unsur üzerinde yoğunlaştırılması gereği üzerinde durmuştur. Ancak bunlardan da önce: *“misafiri kabul hazırlığı içinde, temeli paradan ziyade tedbire ve salim düşünceye dayanan çalışmaların yapılması gerektiğini”* vurgulayarak, bu konuda tanıtma ve propaganda çalışmalarının turizm gelirlerinin artırılması konusunda ciddi bir etkiye sahip olduğunu dile getirmiştir¹⁴.

Gazeteci Habib-Edib Törehan ise yeni turizm teşkilatlanmasına değindiği bir yazısında, yeni Bakanlığın en çok meşgul olacağı işler konusunda turizmin de bulunduğunu, BYTGM döneminde maddi imkânsızlıklar nedeniyle turizm hususunda ülkeye yeterli derecede hizmette bulunulmadığını belirtmiştir. BYTB'nin turistik propaganda ve tanıtım faaliyetlerinin işlerlik kazandırılması hususunda oynayacağı role de dikkat çeken Törehan, yeni teşkilatlanma

¹⁴ Rıza Çerçel, “Turizm Vekâleti”, **TTOK Belleteni**, S.191, (Aralık 1957), s.3.

biçimiyle daha faal bir yapıya kavuşan BYTB'nin turizm unsurunu Türkiye'nin iktisadi refahına hizmet etmek üzere harekete geçirebileceğine temas etmiştir¹⁵.

BYTB'nin kuruluşuyla TBMM'de Gaziantep Milletvekili Bahadır Dülger'in başkanlığında siyasi partilerin milletvekillerinden müteşekkil "*Basın-Yayın ve Turizm Komisyonu*"nun,¹⁶ 1961'de teşkil edilen Cumhuriyet Senatosu'nda ise "*Dışişleri, Basın-Yayın ve Turizm Komisyonu*"nun oluşturulduğu görülmektedir. Bu konuda, Cumhuriyet Senatosu İç Tüzük Komisyonu Raporu'nda, Komisyon Sözcüsü ve Cumhuriyet Senatosu Üyesi Âmil Artus, BYTGM'nin Dışişleri Bakanlığı ile ortak mesai sarf ettiğini hatırlatarak, turizm davasının daha çok dışişleriyle ilgili olduğunu, özellikle yabancı ülkelerdeki basın ataşelerinin ülkelerinin Dışişleri temsilcileriyle birlikte çalıştıklarını belirtmiş ve bu konuda turizm fonundaki dış yardım unsurunun da göz önünde tutulduğunu ifade etmiştir¹⁷. Bu çalışmalara ek olarak Dışişleri Bakanı Feridun Cemal Erkin, Millet Meclisi'nde ve Cumhuriyet Senatosu'nda dış siyasete ilişkin olarak yaptığı konuşmalar sırasında, Dışişleri Bakanlığı bünyesinde Dışişleri, Millî Eğitim ve Basın-Yayın ve Turizm Bakanlıklarının umumi kâtip ve müsteşar seviyesindeki temsilcilerinden kurulu bir "*Tanıtma ve Kültürel Münasebetler Koordinasyon Komitesi*"nin tesis edildiğini, komitenin kitabet ve dış ilişkilere dair işlerinin Dışişleri Bakanlığı tarafından üstlenildiğini vurgulamıştır. Bu doğrultuda kültürel münasebetlerin ve tanıtma faaliyetlerinin etkin bir şekilde yürütülebilmesi ve bu konuda çalışmalar yapan devlet daireleri arasında koordinasyon sağlanması amacıyla, elde edilen tecrübeler ve yabancı memleketlerdeki uygulamalar çerçevesinde dış siyasetin gereklerine göre yurt dışında yapılacak bütün tanıtma faaliyetlerinin her sene takvim yılı başlangıcından önce adı geçen komitece müşterek yıllık bir program hâlinde tespit edileceğini ve söz konusu faaliyetlerin o takvim yılı içinde uygulanacağı belirtmiştir. Nitekim, ilk toplantılarını 1962 yılı sonbaharında yapan bu komite, Türkiye'nin kültür siyasetinin şartlarını tespit ile 1963 yılı için müşterek bir tanıtma programı düzenlenmiştir¹⁸.

Bu gelişmeler ışığında TBMM'de Türkiye'nin tanıtım ve propaganda faaliyetlerinin geniş çaplı olarak ele alındığı ve bu husustaki düşüncelerin çeşitli vesilelerle dile getirildiği görülmektedir¹⁹. Söz konusu çalışmalar kapsamında BYTB'nin 1962 yılı bütçesinde "*Turizmi Geliştirme ve Kalkındırmanın İcap Ettirdiği İnşaat, Tesisat ve Her Türü Ödemeler*" şeklinde bir başlık oluşturulduğu görülmektedir. Bu bölüme konulan 1 milyon liralık meblağ turistik

¹⁵ Habib-Edib Törehan, "*Turizm*", **TTOK Belleteni**, S.195, (Nisan 1958), s.5.

¹⁶ **TTOK Belleteni**, S.204, (Ocak 1959), s.16.

¹⁷ **CSTD**, Dönem:1, C.1, Toplantı:1, 6. Birleşim, 16.11.1961, s.67-68, 75; **CSTD**, D.1, C.1, T.1, 6. B., 23.11.1961, s.94-95.

¹⁸ **MMTD**, D.1, C.10, 27. B., 09.01.1963, s.634; **CSTD**, D.1, C.8, T.2, 29. B., 17.01.1963, s.55-81.

¹⁹ **Cumhuriyet**, 02.02.1958, s.1, 5.

kitap, broşür, afiş ve takvim masraflarına, Edirne Kapıkule ve İpsala Hudut Giriş Kapıları Enformasyon Bürolarına, Karasu Belediyesi'ne, turistik hatıra eşyası teşhir yerlerine ve plaj tesislerinin hazırlığı için Aydın, Çanakkale, İstanbul, Bursa, Balıkesir, İzmir Valiliklerinin emrine tahsis edilmiştir²⁰. 1962 yılı Eylül ayında açıklanan Birinci Beş Yıllık Kalkınma Planı (1963-1967)'nda ise turistik hareketliliğin birçok ülkeye sağladığı iktisadi kazançlardan Türkiye'nin de geniş çaplı olarak istifade etmesi gerektiği belirtilmiş ve esas olarak tabii ve tarihî imkânlarıyla Türkiye'nin bu konuda elverişli bir yapı arz ettiği vurgulanmıştır. Turizmi geliştirmek ve ülkeye geniş ölçekli bir turist akışı sağlayabilmek amacıyla reklam ve propaganda işlerine önem verileceği, bu konuda tecrübeli yabancı reklâm müesseseleri ile işbirliği yapılacağı, yabancı ülkelerde turist eğilimlerinin tespit edilmesi başta olmak üzere turizmle ilgili araştırmalar yapılacağı dile getirilmiştir. Nitekim bu çalışmalar için Kalkınma Planı kapsamında harcanmak üzere 150 milyon TL'lik bir meblağ tahsis edildiği görülmektedir²¹.

Bu dönemde, Başbakanlık makamı bünyesinde teşkil edilen “*Mevzuat ve Hukuki Tedbirler Komisyonu*”nun, Başbakanlık Müsteşar Muavini Muslih Fer'in başkanlığında 1961 Ocak ve Şubat aylarında gerçekleştirdiği toplantılarda, Türkiye'nin turizm potansiyellerinin değerlendirilmesi ve turizmin millî ekonomi için önemli bir gelir ve döviz kaynağı hâline getirilmesi konusunu da ele aldığı görülmektedir. Komisyon, turist hareketlerini kısıtlayıcı mevzuat ve uygulamaları yeniden düzenlemek ve bu hareketleri kolaylaştırıcı ve teşvik edici yasal ve idari tedbirler almak üzere ülke sathında yürütülen turistik tanıtım ve propaganda faaliyetlerine yönelik de tavsiye kararları almıştır²².

B- TURİSTİK TANITIM VE PROPAGANDA STRATEJİSİ VE VASITALARI

19. yüzyılda zengin ve müreffeh sınıflara özgü bir hak olarak görülen turizm anlayışında 20. yüzyıl itibarıyla köklü değişiklikler meydana gelmiştir. Bu dönemde seyahat vasıtaları daha ucuz, konforlu ve hızlı hâle gelmiş, konaklama sektörü de nitelik ve nicelik olarak ciddi gelişmeler kaydetmiştir. Birinci ve İkinci Dünya Savaşı sonrasında halk kitlelerinde ortaya çıkan gezme ve görmeye yönelik eğilim, kitle hâlinde turist çekmek için özellikle durağan mevsimlerde yapılan indirimler, Hükümetler tarafından turizmi teşvik edici yasal, mali ve sosyal düzenlemeler ve millî gelirlerin artması ile turizm faaliyetleri orta ve alt

²⁰ BCA, 030.18.1.0.167.53.20.

²¹ **Kalkınma Plânı (Birinci Beş Yıl/1963-1967)**, T.C. Başbakanlık Devlet Planlama Teşkilatı, Ankara, Ocak 1963, s.425-428; **Cumhuriyet**, 06.01.1963, s.6.

²² **Türkiye Turizminin Gelişmesi Hakkında Raporlar (TTGHR)**, Basın-Yayın ve Turizm Bakanlığı, Ankara, 1961, s.11, 20-21.

gelir düzeyine sahip halk tarafından da rağbet görmeye başlamıştır²³. Değişen bu anlayış Türkiye'deki turizm teşkilatlanmasını ve faaliyetlerini de etkilemiştir. Böylece yapılan tanıtma ve propaganda çalışmalarında geniş kitlelere hitap edecek usul ve unsurlar tercih edilmeye başlanmıştır.

BYTB Turizm Dairesi Müdürü Selâhattin Çoruh'un vurguladığı üzere turizm vasıtasıyla yapılan propagandalar ülkenin tanıtımı açısından siyasi ve askerî propagandalara göre daha hızlı ve etkili sonuçlar doğurabilmekteydi. Bunun için propaganda faaliyetlerinde bulunan ülkenin sahip olduğu maddi ve manevi turizm imkânları, bu yöndeki reklamların usulüne uygun olarak yapılması ve turistlerde memnuniyet uyandırılması turistik propagandanın başarılı olmasındaki başlıca etkenler arasında yer almaktaydı²⁴. Turistik propagandanın iki temel esas üzerine inşa edildiğini belirten Çoruh'a göre "*müstehlike*", yani turiste daha makul bir sebep olmadığı takdirde parasını seyahat ve tatil işlerine sarf etmenin en mantıklı yol olacağını göstermekle işe başlamak ve bu münasebetle seyahatin sağladığı "*sıhhati, yaşama sevincini ve manevi hazzı duyurmak*" gerekmekteydi. Propagandanın ikinci merhalesi seyahate teşvik edilmiş turiste, özellikle aradığı şeyleri hangi bölge, şehir veya hangi müesseselerde bulabileceğini göstermekten ibaretti. Örnek olarak, tedavi gören bir kimse iklimi uygun istirahat yerlerinde, şifalı su kaynağı ve dinlenme tesislerinden, sporla ilgilenen biri spor zevkini giderebilecek alanlardan, bir tabiat sever ise gidebileceği tabiat güzelliklerinden haberdar edilmeliydi. Bütün bu beklentilerin karşılanabilmesi hususunda da propaganda ve reklam faaliyetleri ciddi bir rol oynamaktaydı²⁵. Bunların yanı sıra, ilan ve reklamın, hitap ettiği şahısları hem aydınlatmak hem de ikna etmek gibi iki yönlü bir vazife gördüğüne işaret eden Çoruh, propaganda çalışmaları kapsamında ilan ve reklam işine turistik mevsimden önce başlanmasının gerekliliğine temas etmiştir. Reklamı yapılan ürün veya tesisin turistlere mahcup düşülmemesi için kalite standartlarına dikkat edilmesinde ve bunların diğer ürün ve tesislere göre üstün yanlarının ortaya koyulmasında fayda görmüştür²⁶.

BYTGM döneminde turizmi teşvik hususunda kaydedilen ciddi mesafenin de etkisiyle Türkiye turistik özellikleri ve zenginlikleri ile dikkatleri çeken bir ülke hâline gelmeye başlamıştır. Türkiye'nin turistik cazibeleri ve bunları değerlendirmeye yönelik öneriler birçok yetkin isim tarafından dile getirilmiştir. Örnek olarak Avrupa İktisadi İşbirliği Teşkilatı Turizm

---

²³Selâhaddin Çoruh, "*Turizm Propaganda III*", **İller ve Belediyeler Dergisi**, Türk Belediyecilik Derneği, S.144, (Ekim 1957), s.450.

²⁴Selâhaddin Çoruh, "*Turizm ve Propaganda II*", **İller ve Belediyeler Dergisi**, Türk Belediyecilik Derneği, S.143, (Eylül 1957), s.400-401.

²⁵Selâhaddin Çoruh, "*Turizm ve Propaganda*", **Turizm**, S.4, (Temmuz 1960), s.3; Selâhaddin Çoruh, "*Turizm Propaganda IV*", **İller ve Belediyeler Dergisi**, Türk Belediyecilik Derneği, S.145, (Kasım 1957), s.499.

²⁶Selâhaddin Çoruh, "*Turizm Propaganda V*", **İller ve Belediyeler Dergisi**, Türk Belediyecilik Derneği, S.14, (7 Ocak 1958), s.5.

Uzmanı Charles J. White, Türkiye'nin ciddi turizm potansiyellerine sahip olduğu ve turizmin ülkenin belli başlı döviz kaynaklarından biri olabileceği yönünde düşüncelerini dile getirmiştir. Amerikalı Ekonomist Max Weston Thornburg ise tabii güzellikleri ile yeryüzünde sembol olmuş ülkelerin bile, sahip olduğu turistik değerler açısından Türkiye ile boy ölçüşemeyeceğini beyan etmiştir. Bu söylemlere temasla İsmet Giritli de ülkenin turistik potansiyellerinin harekete geçirilmesi hususunda yapılacak ilk ve en önemli işin tanıtım faaliyetlerine özen göstermek olduğunu vurgulamıştır²⁷.

1- Sergi ve Fuar Faaliyetleri

BYTB döneminde Türkiye'de önem arz eden turizm faaliyetleri içinde ön plana çıkan etkinliklerden biri hiç şüphe yok ki Cumhuriyet'in ilk yıllarına uzanan geçmişle "*İzmir Enternasyonal Fuarı*" olmuştur. Buna örnek olmak üzere 1959'da 28. İzmir Enternasyonal Fuarı'nın açılışı sırasında Ticaret Vekili Hayreddin Erkmen, geniş, çeşitli ve hareketli bir istihlal ve ticaret mıntıkası olan Ege Bölgesi'nde Cumhuriyet döneminin önemli eserlerinden biri olan fuarın ülke sathında arz ettiği öneme temas etmiştir²⁸. Fuarla olan uluslararası ilgi yapılacak çalışmalarda belli bir istikrar ve düzenin hakim olmasını gerektirmekteydi. Bu anlamda 1961'de açılacak 30. İzmir Enternasyonal Fuarı için yabancı menşeli malların teşhir, ithal ve satış işlemlerinin tespit edilmesi yoluna gidilmiştir. Fuarla resmen iştirak eden memleketlere belirli kurallar çerçevesinde ve resmî iştirakle fuar kontenjanı tahsis edilmekteydi. Fuar kontenjanlarının tatbikatı ile ilgili işlerde Fuar ve Turizm Müdürü de görev almaktaydı. Fuar Heyeti ithaline izin verilen malların numunelerinin ilgili ülke pavyonlarında teşhir edildiklerini fuar açılış tarihinden itibaren kontrol etmekle yükümlü idi. Buna göre yalnız teşhir amacıyla yurt dışından getirilen mallar, fuarın devamı süresince teşhir edilebilmekte ve kapanışının ardından ilgili ülkeye iade olunmaktaydı²⁹.

Ülkedeki turizm hareketliliğini artıran ve ülkenin tanıtımına hizmet eden sergi faaliyetlerine de bu aşamada değinmekte fayda vardır. Örnek olarak İstanbul Belediyesi tarafından her yıl düzenlenen "*İstanbul Sergisi*" şehirde turistik hareketliliğe yol açan önemli etkinlikler arasında yer almıştır. Sergi kapsamında organize edilen yaz eğlenceleri 1961 yılı Haziranı'nda Yenikapı Kültür Parkı ile Üsküdar Şemsi Paşa Parkı'nda törenle başlamıştır. Söz konusu etkinlik programı için Yenikapı'da bir lunapark ile muhtelif yerlerde büfe ve gazinolar

²⁷ İsmet Giritli, "*Turizm Davamız*", *Cumhuriyet*, 25.02.1963, s.2.

²⁸ *İller ve Belediyeler Dergisi*, S.167, (Eylül 1959), s.329.

²⁹ *RG*, 16.02.1961, S.10735.

inşa edilmişti. Üsküdar'da ise sergi açılışı ile tiyatro temsilleri, yapılması planlanan etkinlikler arasında yer almaktaydı³⁰.

Türkiye Turizm Kurumu tarafından İstanbul'da 3 Ekim 1958 tarihinde "*Türk El Sanatları Sergisi*" açılmıştır. Türk el sanatlarının toplu bir şekilde tanıtımını yapan sergi aynı zamanda Türkiye'ye ait turistik eşya meselesine ışık tutmak ve yabancıların Türkiye'yi ziyaretlerinde olur olmaz şeyleri Türk özelliklerini taşıyor zannıyla almalarını önlemek amacındaydı. Türkiye Turizm Kurumu Başkanı Dr. Nejat Eczacıbaşı, bu amaçlar doğrultusunda Anadolu'nun çeşitli vilayetlerinden gönderilerek sergide teşhir edilen binden fazla halk sanat ürününün Türkiye'ye özgü turistik eşya üretimi için örnek olacağını belirtmişti.

1958 yılı Ekim ayında devlete ve hususi sektöre ait ürünlerin sergilendiği "*Türkiye Millî Sanayi Sergisi*"nde "*Turizm Pavyonu*" da yer almıştı. Pavyon, sergide en çok ziyaret edilen teşhir mahallerinden biri olmuştu. Söz konusu mahal İstanbul'un imar hareketlerini gösteren resim ve grafikler ile donatılmıştı. Burada teşhir edilen bir bilgi panosunda Başbakan Adnan Menderes'in: "*İstanbul'u bugünkü kirleri ve paslarından temizleyip, güzelliklerini enzar-ı âleme arz ettiğimiz gün bütün Türklerin göz bebeği olan İstanbul, bu memleketin Paris gibi, Roma gibi milyarlarca dolar getirecek bir kaynağını teşkil edecektir.*" şeklindeki sözleri yer almakta idi³¹. Gazeteci ve siyasetçi Turhan Dilligil, renkli projeksiyonları ve coğrafi özellikleriyle modern mimariye örnek yapıların maketleri, turistik bölgelerin büyük boy resimleri ve karşılaştırmalı grafikleri ile turizm pavyonunun zevkle düzenlendiğini, bütün bu özellikleriyle söz konusu sergide turizmin yeni bir sanayi alanı olarak ortaya çıktığını belirtmiştir. Türkiye'de yapılan ve yapılmakta olan turistik tesislerin mahiyetlerini de bu pavyonda görmek mümkündür³². Sergi filme de alınmış ve bu film ülke turizme hizmet eden tanıtım filmlerinden biri olmuştur³³.

1960 yılı içinde Ankara'da ve ardından İstanbul'da açılan "*Macar Güzel Sanat Eserleri Sergisi*" de beğeni toplamış, ziyaretçiler bu vesileyle hem Macar Güzel Sanatlar Müzesi'nin eserleri, hem de Macaristan'daki Osmanlı hâkimiyeti devrinin sanat eserleri ile abideleri hakkında bilgi edinme imkânı bulmuşlardır³⁴.

İstanbul Belediyesi Basın ve Turizm Müdürlüğü tarafından onarılan Beyoğlu Şehir Galerisi 1961 yılı Ekim ayında karma bir sergi ile tekrar faaliyete geçmiş, bu münasebetle

³⁰ **İller ve Belediyeler Dergisi**, S.192, (Ekim 1961), s.286.

³¹ Vedii Evsal, "*Sanayi Sergisinde Neler Teşhir Ediliyor*", **Cumhuriyet**, 09.10.1958, s.5.

³² Turhan Dilligil, "*Turizm Sahasında Yapılan Yenilikler*", **TTOK Belleteni**, S.203, (Aralık 1958), s.9.

³³ Turgut Er, **Türkiye'de Basın Yayın ve Tanıtma**, Ümit Yayıncılık ve Matbaacılık Ltd. Şti., Ankara, 2003, s.128-130.

³⁴ Tayyip Gökbilgin, "*Macaristan'daki Türk Hatıraları*", **TTOK Belleteni**, S.221-222, (Haziran-Temmuz 1960), s.3.

Belediye Basın ve Turizm Müdürü kültür ve turizm hizmetleri kapsamında açılan bu galerinin sanatçıların ve halkın istifadesine sunulduğunu ifade etmiştir³⁵. Bu galeride 1962 yılı Nisan ayında “*Kaybolmuş Medeniyetler*” adıyla bir sergi düzenlenmiş ve bu sergi Türkiye’nin tarihî zenginliklerine vurguda bulunan ciddi tanıtım faaliyetlerinden biri olmuştur. Bu kapsamda söz konusu sergide Antik Yunan ve Roma devrine ait özellikleri ile Side tarihî yerleşkesindeki tiyatro, agora, şehir surları ve kapılar, çeşmeler, mermer sütunlu caddeler ve mabetleri teşhir edilmiştir. Bunun yanı sıra tarihî yerleşkedeki evlerin hâlihazırdaki durumları ile şehrin antik çağlardaki hâlini gösteren “*rölöve*”, “*restitüsyon*” ve “*renkli akvarel*” resimlerden müteşekkil eserler sergilenmiştir³⁶.

1963 yılı başında BYTB tarafından, İmar ve İskân Bakanlığı ile Emekli Sandığı’nın işbirliği çerçevesinde Taksim’de Fransız Başkonsolosluğu’nda düzenlenen “*Gelişen Turizm*” adlı sergi, Türkiye’nin turizm propagandasına hizmet eden önemli bir etkinlik olarak dikkat çekmiştir³⁷. Bu münasebetle ülkede turizm alanında son yıllarda görülen gelişmeleri ortaya koymak, gezilip görülmeye değer yerleri tanıtmak, Devlet Planlama Teşkilatı’nın kuruluşuyla 1963 yılı itibariyle uygulamaya geçirilen “*Birinci Beş Yıllık Kalkınma Planı*” doğrultusunda yapılacak faaliyetler hakkında ziyaretçilere bilgi vermek amaçlanmıştır. 150 metrekarelik bir salonda düzenlenen sergide duvarlara asılan renkli ve renksiz panoların içinde İstanbul, Denizli-Pamukkale ve Antalya’ya ait manzara resimleri, Göreme höyükleri ile Truva’yı temsil eden tahta at, Efes harabeleri ile Meryem Ana Evi’nin heykelcikleri dikkat çekmekte idi³⁸.

Türkiye’de iç turizmin hareketlenmesine hizmet eden bu faaliyetlerin yanı sıra dış turizme yönelik sergi faaliyetleri de gerçekleştirilmiştir. 17 Nisan 1958 tarihinde başlayan ve altı ay devam eden “*Brüksel Dünya Sergisi*”ne Türkiye de iştirak etmiş³⁹ ve sergi için ciddi hazırlıklarda bulunulmuştur. BYTB tarafından söz konusu sergi için Türkiye’de çektirilecek filmlerin banyo edilmek üzere yurt dışına çıkarılmasına “*Filmlerin ve Film Senaryolarının Kontrolüne Dair Nizamname*” uyarınca İcra Vekilleri Heyeti tarafından izin verilmiştir⁴⁰. Ülkeler için tahsis edilen sergi mahalleri, yeni keşiflerin teşhir edildiği “*ilim sarayı*” ile sanat alanındaki eserlerin teşhir edildiği “*sanat sarayı*” olarak iki ana kısma ayrılmıştı. Sergi ile ilgili bir basın toplantısı düzenleyen BYT Genel Müdürü Munis Faik Ozansoy, serginin ana temasının “*insan*” olduğunu, bu etkinliğe Türkiye’nin “*mazisi, hâli ve istikbali*” ile iştirak edeceğini vurgulamıştır. Hitit, Bizans, Selçuk, Roma, Yunan, Osmanlı ve İslâm eserlerinin

³⁵ **Cumhuriyet**, 14.10.1961, s.2.

³⁶ **Turizm Bülteni**, S.6, (4 Nisan 1962), s.2.

³⁷ **Cumhuriyet**, 02.01.1963, s.3.

³⁸ Mazhar Kunt, “*Bir Sergi Üzerine*”, **Cumhuriyet**, 05.01.1963, s.3.

³⁹ **TTOK Belleteni**, S.193, (Mart 1958), s.15; Ayrıca bkz. **Cumhuriyet**, 16.03.1958, s.5.

⁴⁰ **BCA**, 030.18.1.0.147.57.20.

sergilendiği Sanat Sarayı'nda mahfazası ve rahlesi ile bir basma Kur'an-ı Kerim, Fatih Sultan Mehmet dönemine ait iki şamdan, silah kısmında Yavuz Sultan Selim'in zümrütlü hançeri ve inci keseli okyayı bulunmaktaydı. Ressam Zeki Faik İzen ile Cevat Dereli'nin abstre iki eseri, İlhan Koma'nın modern bir heykeli ise dünyada son 50 yılda meydana gelen sanatsal gelişmeleri gösteren 340 eserin dâhil olduğu galeride teşhir edilmekteydi. Türk yetkililer sergi için büyük bir saha içinde bir pavyon ile bir teşhir salonu inşa ettirmişlerdir. Pavyonda sediri, havuzu, sebili ile bir Türk kahvesi, ayrıca Türk mutfağı ve lokantası turistlerin ziyaretine açılmıştı. Teşhir salonunda ise batılılaşma hareketlerini yansıtan görseller ve ürünler yer almaktaydı. Türkiye, “Batı ile Doğu Arasında Bir Köprü” ve “Medeniyetlerin Kavşaağı” teması ve ibareleri ile sergide yer almıştı. Türk teşhir salonu camdan inşa edilmiş olup, eşyalar dışarıdan da görülebilmekte idi. Pavyon ile teşhir salonu arasındaki mozaikli açık sahada, camileri ve Boğaz'ı ile İstanbul görünmekteydi. Turist panolarında, hürriyeti ve kanatlarında bayrakları ile ülkeleri temsil eden kelebek şekilleri yer almakta idi⁴¹.

Takip eden süreçte 12 Haziran 1958 tarihi itibariyle yine Brüksel'de Ankara Kız Teknik Öğretmen Enstitüsü ile İstanbul Olgunlaşma Enstitüsü tarafından hazırlanan kıyafetlerin sergilendiği bir defile düzenlenmiştir. Etkinlik programında millî kıyafetlerle birlikte güncel kıyafetlerin de teşhir edilmesi, bunun yanı sıra Türkiye'yi tanıtmaya yönelik bir konferans verilmesi ve belgesel bir film gösterilmesi, sergi için millî günler olarak tespit edilen 7-9 Ağustos tarihleri arasında ise halk oyunları ekipleri ile mehter takımının gösterileri yer almaktaydı. Sergideki Türk pavyonunun güzelliği ve zarafetiyle beğeni toplayan ve dikkat çeken pavyonlardan biri olduğu anlaşılmaktadır. Türk pavyonu, teşkil edilen “*Türk lokantası*”nda ziyaretçilere Türk aşçılarının yaptığı yemeklerin ve lokantanın kahvehane kısmında “*Türk kahvesi*”nin ikram edilmesi ile farklı bir özellik arz etmişti. Pavyonda beş bin senelik Anadolu tarihine dair bir pano ile Atatürk'ün konuşmalarından örnekler de yer almaktaydı. Etkinlik sırasında, Türkiye'yi tanıtmak üzere ev sahipliği yapan Türk kızlarının misafirperverliği de ilgi uyandırmıştı⁴².

Yine bu dönemde Almanya'nın Friburg şehrinde düzenlenen “*Milletlerin Yemek Sofraları*” isimli sergide, Türk yemeklerinin teşhir ve ikram edildiği pavyon büyük bir rağbet görmüştü. Öyleki pavyonu ziyaret eden yabancı gazeteciler basın organlarında “*pathıcanı keşfettik*” şeklinde makaleler kaleme almışlardı⁴³.

⁴¹ TTOK Belleteni, S.195, (Nisan 1958), s.17.

⁴² TTOK Belleteni, S.196, (Mayıs 1958), s.5.

⁴³ Beşinci Turizm Danışma Kurulu'na Sunulan Rapor ve Teklifler (BTDKSRT), Basın-Yayın ve Turizm Vekâleti, Ankara, 26 Mayıs 1958, s.25.

Münih'te 1960'ta açılan “Eski Hitit Eserleri Sergisi” için Şeref Başkanlığı payesi Alman Başbakanı Konrad Adenauer tarafından Devlet Başkanı Cemal Gürsel'e teklif edilmiştir. Gürsel, bu münasebetle: “*Türk toprakları üzerinde doğmuş ve gelişmiş bir medeniyetin meydana getirmiş olduğu bir sanatın örneklerini Alman halkına tanıtmak maksadına matuf bu serginin, milletlerimiz arasında mevcut kültürel münasebetlere yeni bir hız vereceğine eminim.*” diyerek serginin muhtelif etkileri hususunda beklentilerini dile getirmiştir⁴⁴.

Doktor kimliğiyle İstanbul Üniversitesi Tıp Fakültesi'nin, ressam, minyatürcü, tezyinatçı ve hattat kimliğiyle de Güzel Sanatlar Akademisi'nin önde gelen isimleri arasında yer alan Prof. Dr. Süheyl Ünver'in bu dönemde Türk kültürünün tanıtımına hizmet eden önemli çalışmaları olmuştur. “*Ortadoğu'nun Amerikalı Dostları Derneği*”nin desteğiyle Ünver tarafından 1959'da New York'ta bir minyatür sergisi düzenlenmiştir. Bu sergide Türk desenlerini, Türkiye'deki tarihî mahalleri ve şahısları tasvir eden 68 minyatür teşhir edilmiştir.⁴⁵ 1963 yılı itibariyle de yine Ünver'in gayretleriyle Roma'da 10 günlük bir “*Türk Sanat Sergisi*” açılmış ve burada Türk kültürüne ve sanatına ilişkin önemli eserler teşhir edilmiştir. Ünver, sergi vesilesiyle Roma Üniversitesi'nde verdiği bir konferans sırasında İtalya için önemli bir kazanç kapısı olan turizmin Türkiye için de büyük önem arz ettiğini vurgulamıştır. Ünver: “*Turizmin istikbali memleketimiz için açıktır. Biraz uzun vadeli çalışmaya alışmalıyız. Çürük, çarık ve uygunsuz tesislerle günümüzü gün etmemeliyiz. Yoksa, fakirlikten kurtulamayız. Turist, bugün her memleketin velinimetidir. Bu lüzumu anlamak zamanı gelmiş ve geçmiştir de. Dikkatli olalım. Turist efendimiz için çalışmalıyız, eğer refah istiyorsak.*” diyerek turizm altyapısının geliştirilmesi konusuna Türkiye'nin ciddi bir şekilde eğilmesi gerektiğini ifade etmiştir⁴⁶.

BYTB ülkenin sanat ve arkeolojik değerlerini, tabii güzelliklerini, millî özelliklerini, günlük hayatını ve aynı zamanda Türk fotoğrafçılık sanatını tanıtmak maksadıyla ortak çalışmalar içine de girmiştir. Buna örnek olmak üzere 1962'de Dış İşleri Bakanlığı ile yürütülen ortak çalışmalar neticesinde Türkiye'yi sanatsal açıdan ele alan bir fotoğraf yarışması düzenlenmesi ve bu fotoğrafların takip eden süreçte yurt dışında organize edilen bir fotoğraf sergisi vesilesiyle teşhirin planlanması bu anlamda önem arz eden çalışmalar arasındadır⁴⁷.

2- Yazılı, Görsel ve İşitsel Yayın Faaliyetleri

⁴⁴ TTOK Belleteni, S.225, (Ekim 1960), s.9.

⁴⁵ TTOK Belleteni, S.206, (Mart 1959), s.14.

⁴⁶ Süheyl Ünver, “*Dünya ve Turizm*”, Cumhuriyet, 28.05.1963, s.2.

⁴⁷ Cumhuriyet, 19.12.1962, s.6.

BYTB döneminde ülke içinde ve ülke dışında Türkiye'nin turistik değeri konusunda farkındalık yaratan ve bu suretle Türkiye'nin tanıtım ve propaganda faaliyetlerine katkı sağlayan birçok yazılı, görsel ve işitsel yayın çalışmasının gerçekleştirildiği görülmektedir.

“*Turizm*” dergisi için kaleme aldığı bir makalede, turizm alanında başarılı olmanın etkin bir propaganda ve reklam çalışması ile mümkün olacağını belirten Muhlis Demren, bu konuda da en etkin vasitanın basın olduğunu iddia etmiştir.⁴⁸ Nitekim BYTB döneminde Türk basınının turizm konusuna yakın ilgi gösterdiği, basında yer alan inceleme ve değerlendirme yazılarının halkta müspet bir turizm anlayışının yaratılmasında ve halkın bu yönde eğitilmesinde etkili olduğu görülmektedir⁴⁹.

Bu doğrultuda yerli matbuat turizme yakın ilgi göstermeye başlamıştır. İstanbul'da neşredilen “*Journal d'Orient*” adlı gazetede Türkiye'yi yabancılara tanıtan makaleler dikkat çekmiştir⁵⁰. Yabancı matbuat da Türkiye'nin turistik değerlerine ilgisiz kalmamıştır. Fransa'nın tanınmış dergilerinden Marie-Claire, 1962'de tarih yazarı İvar Lissner ile Efes hakkında yapılan bir röportajı sayfalarına taşımış, renkli 8 sayfalık yazıda Lissner'in: “*Sanki İncil'den fırlamış bir manzara...Meryem Ana'nın evi...Türkiye'de gördüğüm bu manzara bana inanılmayacak kadar sihirli göründü. Dünyada eşi olmayan gerçek bir tablo...Halbuki Çin Seddi'ni boydan boya gezdim. Japonya'nın Nara Hazinelelerini gördüm. Kamboçya'daki Ankor Mabedini tetkik ettim. Tebes, Lüksor ve Abidos'a hayran kaldım. Fakat Efes kalbimde silinmeyecek bir iz bıraktı. Ancak orada hazzın darbesini hissettim...*”⁵¹ şeklindeki ifadeleri dikkat çekmiştir. Efes ile ilgili merak ve ilgi uyandırarak Fransa'da ve dünyada farkındalık yaratan bu yazı nedeniyle dergiye dünyanın çeşitli yerlerinden mektuplar gönderilmiştir. Bu nedenle derginin takip eden sayılarında da konuya ilişkin haberlere yer verildiği, tarihî yerleşkenin koruma çalışmaları için “*gerçekten bu mezar kurtarılmaya değer*” yorumuyla görüş bildirildiği ve BYTB'nin turizme yönelik çalışmalarının dile getirildiği görülmüştür⁵². Almanya'nın Düesseldorf şehrinde yayınlanan “*Industrie-Kurler*”in yazarlarından H. J. Kaster de “*Efes'in Dianası Büyüktür*” adlı makalesinde Efes'in dünya ölçeğinde önem arz eden tarihî değerine vurguda bulunmuş ve Türkiye'ye seyahati teşvik etmiştir⁵³.

Sorbonne Üniversitesi'nde “*Modern Asya ve Afrika Üzerinde İdari Araştırmalar Merkezi*” (CHEAM)'nin müdürü ve Roman Katolik Kilisesi'nin görüşlerini yansıtan “*La*

⁴⁸ Muhlis Demren, “*Turistik Propaganda*”, **Turizm**, S.2, (Nisan 1960), s.7.

⁴⁹ **BTDKSRT**, s.17.

⁵⁰ **TTOK Belleteni**, S.218, (Mart 1960), s.9.

⁵¹ **Turizm Gazetesi**, S.1, 27 Eylül 1962, s.2.

⁵² **Turizm Bülteni**, S.9, (6 Haziran 1962), s.2.

⁵³ **Turizm Gazetesi**, S.5, 5 Kasım 1962, s.2.

Croix” gazetesi ile “*Vatikan*”ın yayın organı “*Observatore Romana*” gazetesinin yazarı Prof. Dr. Pierre Rondott’un bu dönemde Türkiye’yi ziyareti söz konusu olmuştur. Türklere karşı yakınlığı ile tanınan Rondott tarafından bu ziyaretin ardından kaleme alınan bir yazıda Türk Hükümeti’nin turizmin gelişmesi doğrultusundaki çalışmaları takdir edilmiştir. Yazıda ayrıca, İstanbul’un önemli bir sanat şehri olduğu kadar Boğaziçi sahilleri, adaları, Anadolu ve Karadeniz kıyıları ile de dikkat çektiği vurgulanmıştır. Efes ve Bergama gibi sanat merkezleri ve Hıristiyanlığa ait hatıraları sinesinde taşıyan nice yerlerin ziyaretçilerin ilgisini çekeceğini, arkeolojik bakımdan zengin Anadolu şehirlerine geçerken uğrayan turistlerin bile uzun süre o şehirden ayrılamayacaklarını belirtmiştir. Karadeniz sahillerinin kesif ormanları ile Orta Anadolu’nun yüksek dağlarının da turistlerin hafızalarında yer edeceğini ifade eden yazar Akdeniz sahillerini ise “*hakiki bir Riviyera*” olarak değerlendirmiştir. Türkiye’nin Avrupa’ya göre çok ucuz olduğunu ve en sapa köylere kadar halkın misafirperverliğinin de dikkat çektiğini vurgulayarak: “*Türkiye’ye yapılacak bir seyahatin eşsiz macerası herkesin hayalinde yaşattığı tatlı ve unutulması güç bir rüyadır*”⁵⁴ diyerek yazısını sonlandırmıştır.

“*Tolesera*” gazetesi yazarlarından Achille Saitta’nın İstanbul’da Topkapı Sarayı’nı ziyareti münasebetiyle neşrettiği makalede: “*Bu saraydan yüzyıllar boyu üç kıtaya yayılan ve ihtişamlı devrinde zamanın en büyük imparatorluklarından birisi hâline gelen Osmanlı İmparatorluğu idare edilmiştir.*” diyerek sarayın sultanlarından, hazinelerinden ve tarihî eserlerinden övgü dolu sözlerle bahsetmiştir⁵⁵. Yazar aynı gazetede “*Eski Bizans Şehrinin Gizli Tarafları ve Bir Hazine Değerindeki Yer altı Sarnıçları*” başlıklı makalesinde ise Bizans döneminde şehrin su ihtiyacını karşılamak üzere inşa edilen su sarnıçları arasında Arkadius, Binbirdirek ve Yerebatan sarnıçlarının önem arz ettiğini, örneğin: “*...bir yer altı Venedik’i gibi, daha doğrusu denize gömülü Venedik gibi eşsiz bir görünüş*” şeklinde tanımladığı Yerebatan Sarnıcı’nın dünyanın sayılı su haznelerinden biri olduğunu vurgulamıştır. Bu münasebetle: “*Bizans devrine ait bu sarnıçlar her ziyaretçinin hafızasına unutamayacağı bir hatıra olarak nakşediliyor ve böylece İstanbul, ortaçağın en parlak ve orijinal metropolü olmak şöhretini bugüne kadar devam ettirmek şansına sahip bulunuyor.*” diyerek İstanbul’un tarihî ve turistik değeri hakkında bilgi vermiştir⁵⁶.

İtalya’da çıkan “*L’Osservatore Economico*” adlı aylık iktisat, turizm ve kültür dergisinde yazar Silvana Albanese ise Bursa hakkında yazmış olduğu “*İki yüz Çeşmeli Şehrin Eşsiz Turistik Cazibesi*” adlı makalesinde: “*Türkiye’nin istisnai önemi de bir turistik merkez olmasına hizmet eden sayısız faktörler arasında İslâm sanatının harikulade yapıları ile çok eski çağlara ait arkeolojik kalıntılar başta geliyor. Bu zenginliklere tarihi harabeler de ilave*

⁵⁴ **Turizm Bülteni**, S.12, (21 Temmuz 1962), s.1.

⁵⁵ **Turizm Bülteni**, S.13, (12 Ağustos 1962), s.1.

⁵⁶ **Turizm Bülteni**, S.15, (31 Ekim 1962), s.1.

edilince bu memleket dünyada hemen hemen eşsiz denecek bir turistik cazibeye sahip bulunuyor.” demiş ve bu suretle Türkiye’nin en göz kamaştırıcı şehirlerinden biri olarak değerlendirdiği tarihî Bursa şehrini akıcı bir dille tarif etmiştir⁵⁷. Dergide takip eden yazıları arasında Albanese “İki Kıta Memleketinde Tabii ve Arkeolojik Güzellikler” başlıklı makalesinde yine Türkiye ile ilgili şu bilgileri vermiştir⁵⁸:

“Avrupa ile Asya arasında bir birleşim noktası olan bu güzel memleket yüzyıllar boyunca coğrafi durumu itibariyle tarihî olay ve kahramanlıklara sahne olmuştur. Dünyanın en ünlü arkeologlarının kazıları sonucu meydana çıkarılan çok eski şehirlerin harabeleri ile muhteşem mermer saraylar bugün turistlere açılmıştır. Böylece başka memleketlerde olduğundan daha çok Türkiye’de insanlığın geçmişi çağ çağ incelemek mümkün olmaktadır. Türkiye gerçekten dinlenmek isteyenler için hakiki bir tatil cennetidir. Değişik iklimler sebebiyle plajlardan faydalanmak bütün yıl boyunca imkân dahilindedir. İstanbul’u gereği gibi tasvir etmek için ciltlerle eser yazmak gerekir. Bu şehir değerli bir cevherdir. Görülmeden kıymeti anlaşılamaz. Boğaziçi ile Haliç’i görmek ve oralarda geçirilen sihirli günlerin anısını bütün ömür boyunca saklamak her şeye değer.”

Albanese, bu ifadeleriyle Türkiye’nin turistik değerine atıfta bulunmuş, okuyucularını Türkiye’yi görmeye davet etmiştir.

Batı Almanya’da çıkan “Christ und Welt” gazetesinde Eva Jantsen adlı yazar ise “Anadolu’da Sonbaharda Kamping” başlıklı yazısında Türkiye’deki kamp kurma imkânlarından ve Türk halkının konukseverliğinden övgüyle bahsetmiştir. Buna örnek olmak üzere: “İki kıta arasında, büyüleyici bir şehir hüviyetine sahip olan İstanbul’da insan, bir yabancı olarak bu memlekette halk tarafından gayet iyi şekilde muamele gördüğüne ve hayret edilecek derecede hemen her şeyin ucuz olduğuna şahit olmaktadır. Bu durum bize seyahate devam hususunda cesaret verdi.” diyerek yolculuk severleri Türkiye’de seyahat etmeye teşvik etmiştir. Nihayetinde: “...Bu Anadolu cömert bir memleket. Tıpkı Goethe devrindeki İtalya gibi tabiat içinde bir memleket burası. Burada yabancı henüz istismar edilen bir obje değil, fakat saygı gören bir misafirdir. Yolculuğumuzda içtiğimiz çayların parasını çoğu zaman ısrarlarımıza rağmen ödeyemedik. Anadolu, biz zavallı Avrupalılar için mekân itibariyle kolay erişilebilecek son cennetlerden birisidir.” şeklinde izlenimlerini aktarmıştır. Yazara Türkiye’ye seyahatinden önce doğ ülkelerini iyi tanıyan Kurt Erdmann’ın Anadolu’daki ortaçağ kervansarayları konusundaki kitabının okunması tavsiye edilmiş, ancak bu kitabın önsözünde kamp çadırı kurmanın Doğu’da yasak olduğu belirtilmişti. Oysaki Jantsen, Anadolu’da çadırın

⁵⁷ **Turizm Bülteni**, S.12, (21 Temmuz 1962), s.1.

⁵⁸ **Turizm Bülteni**, S.15, (31 Ekim 1962), s.1.

alışlagelen bir ev gibi görüldüğünü ve asla göze batmadığını, Bodensee'den çok daha büyük tatlı su göllerinin sahillerinde keyifli günler geçirdiklerini ifade etmiştir. Avrupa'nın kamp yerlerinin doluluğuna karşın Türkiye'de insanın aradığı sakinliği bulabildiğini vurgulayan Jantsen, Kuşlar Cenneti'ndeki kampları sırasında *“balıkçıların yardımseverliğini, doğanın güzelliğini ve ay ışığında şarap içmenin heyecanını”* da akıcı bir dille okuyuculara aktarmıştır⁵⁹.

BYTB Turizm Dairesi Müdürü Selahattin Çoruh'un söz konusu dönem itibariyle kaleme aldığı bir makalede, propaganda amacıyla fotoğraf, filmstrip ve film gibi görme ile öğrenme esasına dayanan propaganda vasıtalarının kitap ve broşür gibi okumaya yönelik yayınlara göre daha öğretici olduğuna temas etmesi dikkat çekicidir. Aktüalite filmleri ile turistik filmlerin dünya sathında dağıtımının yapılarak, sinemalar vasıtasıyla gösteriminin yapılmasının ülke tanıtımına önemli derecede katkı sağlayacağını vurgulayan Çoruh, yabancı film şirketlerine Türkiye'nin talepleri doğrultusunda fakat yabancıların gözüyle film çekme imkânlarının tanınmasının bu çalışmaların etki derecesini artıracığını beyan etmiştir⁶⁰. Nitekim Türkiye'de söz konusu sanatları icra etmeye yönelik malzeme temini konusunda devletin de doğrudan desteği söz konusu olmuştur. Bu dönemde BYTB'nin ihtiyacı olan fotoğraf makineleri ve film gibi malzemelerin Bakanlar Kurulu kararlarıyla Fransa ve Almanya'dan temin edildiği anlaşılmaktadır⁶¹. BYT Bakanı Sıtkı Yırcalı, 3 Aralık 1957 tarihinde Gümrük ve İnhisarlar Vekâleti'ne gönderdiği bir yazıyla, millî kalkınmanın esaslı unsurlarından biri olarak görülen turizm sanayisinin gelişmesine hizmet etmek üzere BYTB tarafından yurt dışında bastırılan veya yurt dışından satın alınan her türlü matbua, film ve fotoğraf malzemelerinden muamele, makinelerden ise gümrük vergisi alınmaması hususlarının da 6088 sayılı kanunun turizm ve tanıtma faaliyetlerine hizmet etmek üzere kullanılacak araç-gereçlerin ithalatı için sağladığı vergi muafiyeti⁶² kapsamına alınması hususunda kanun tasarısı hazırlanmasını ve bu çalışmalarda iki Bakanlığın beraber çalışmasını teklif etmiştir⁶³. Yine benzer çalışmalar kapsamında İstanbul Üniversitesi Rektörlüğü ile BYTB arasında yurt içinde ve dışında ülke sanat ve kültürünün tanıtılması amacıyla belgesel film çalışmalarına ilişkin olarak işbirliği tesisi hususunda mutabakata varıldığı anlaşılmaktadır⁶⁴.

⁵⁹ **Turizm Bülteni**, S.17, (30 Kasım 1962), s.1.

⁶⁰ Selâhaddin Çoruh, *“Turizm Propaganda IX”*, **İller ve Belediyeler Dergisi**, Türk Belediyecilik Derneği, S.153, (Temmuz 1958), s.287.

⁶¹ **BCA**, 030.18.1.0.154.61.20; **BCA**, 030.18.1.0.154.71.4; **BCA**, 030.18.1.0.163.65.1.

⁶² **RG**, 05.06.1953, S.8426.

⁶³ **BTDKSRT**, s.59-60.

⁶⁴ **BTDKSRT**, s.10.

Bu dönemde TBMM’de, iç turizmi geliřtirmek ve teřvik etmek amacıyla ne gibi tedbirler dūřünüldüğüne dair sorulan bir soruya BYT Bakanı Abdullah Aker řu cevabı vermiřtir⁶⁵:

Vekâletimiz, memleketimizin turistik bölgelerini yabancılara tanıtmak için muhtelif dillerde broşürler çıkartmakta olduğu gibi çekilen filimler, dış teşkilâtımıza gönderilmekte ve bu filimler Ataşeliklerimiz ve Haberler Bürolarımız vasıtasıyla o memleket halkına gösterilmekte ayrıca, yabancı memleketler festivallerine de filmlerimizle iştirak edilmektedir. Bu faaliyetlerin memleketimizi tanıtıcı olduğuna, müspet neticeler verdiğine ehemmiyetle işaret etmek isteriz. Bu arada, memleket içi festivallere de her nevi yardımlar yapılmakta, festival işleri kolaylaştırılmaktadır.”

Aker, bu ifadeleriyle ülkedeki turistik propaganda çalışmalarının profilini çizmiştir. Bu anlamda turistik film konusuna özellikle dikkat çekmesi önem arz etmektedir.

İstanbul Valisi Niyazi Akı, Amasya’daki valilik görevi sırasında şehrin turistik yerlerinin filmlerini çektiymiş ve bu filmlerin İstanbul’daki İnci Sineması’nda gösterime girmesini sađlamıřtır⁶⁶. Türkiye Tabiatını Koruma Cemiyeti yetkilisi Muvaffak Uyanık’ın belirttiğine göre, bu yıllarda Türkiye’ye Avusturya’dan gelen dağcı ve portatif sandal sporcuları Fırat Nehri’nde Hakkari Cilo ve Sat dağlarında renkli filmler çekmişler ve bu çekimler doğrultusunda Avrupa’nın çeşitli şehirlerinde Türkiye hakkında 60 kadar konferans vermişlerdi. Bu faaliyetler Uyanık’ın da belirttiği üzere Türkiye lehine önemli bir propaganda vasıtası olmuřtur⁶⁷.

Turizme açılan Türkiye’nin bu dönemde, turistik, kültürel, sanatsal, tarihî ve ekonomik potansiyelleri, uluslar arası alandaki ilişkileri ve ülkede gerçekteştirilen uluslararası toplantılar da filme alınmıştır. Ayrıca Cumhurbaşkanı, Başbakan, TBMM Başkanı ve Bakanların yurt içi ve yurt dışı gezileri, temel atma ve açılış törenleri ile Türkiye’nin temel siyaset anlayışına dair konular, yabancı devlet adamlarının Türkiye’yi ziyaretleri de filme alınarak yurt içinde ve yurt dışında kamuoyunun dikkatine sunulmuřtur⁶⁸. 27 Mayıs 1960 tarihindeki Hükümet darbesi ve ordunun idareye el koymasıyla BYTB, 1961 seçimlerine kadar çalışmalarının bir bölümünü iç ve dış kamuoyunun Türkiye üzerindeki rejim kaygılarını silmeye yöneltmiştir. Bu şekilde

⁶⁵ TBMM ZC, D.XI, C.10, İ.3, 1. İ., 01.11.1959, s.10.

⁶⁶ İller ve Belediyeler Dergisi, S.192, (Ekim 1961), s.285.

⁶⁷ BTDKSRT, s.37.

⁶⁸ Er, Türkiye’de Basın Yayın ve Tanıtma, s.128-130.

çeşitli lisanlarda basılan muhtelif kitaplar, broşürler, fotoğraflar ve yabancı dillere çevrilmiş filmler yurt dışındaki basın ataşelikleriyle diğer temsilciliklere gönderilmekteydi⁶⁹.

Ünlü yabancı film yapımcılarının da Türkiye'nin tarihî ve tabii güzellik ve zenginliklerine ilgi gösterdiği söz konusu dönemde Türkiye'nin değerlerini dikkate alan turistik mahiyette film çekme girişimlerinde artış yaşandığı görülmektedir⁷⁰. Buna örnek olmak üzere, “*Modern Cinema Sistem*” (M.C.S) adlı Alman film şirketi Akdeniz ülkelerini içine alan turistik bir film çekerek, bu filmde Türkiye'ye geniş yer ayırmıştı. 25 dakikalık renkli film için yelkenli bir gemi ile seyahat eden yapımcılar Alanya'dan İstanbul'a kadar bütün Türk sahillerini, Aspendos Tiyatrosu'nda Ferhat Onat'ın Cumhurbaşkanlığı Filarmoni Orkestrası eşliğinde verdiği konseri, İstanbul'da tarihî mehter takımını ve Bursa kılıç kalkan ekibini de çekim programına dâhil etmişlerdi. Bu filmin dünya sinema ve televizyonlarında gösterime girmesi planlanmıştı. Buna ek olarak, “*Deansgate*” adlı film şirketi meşhur “*Roma Tatili*” adlı filmde yola çıkarak İstanbul'da geçen ve şehrin tarihî ve turistik yerlerinin özellikle çekileceği, başrollerini George Sanders ve Rosalind Russell gibi tanınmış sanatçıların paylaştığı bir film için çalışmalara başlamış, ünlü Fransız yapımcı Samy Alphon ise Türk-Fransız ortak yapımı olarak başrolde Marina Vlady'nin yer aldığı “*Ölmeyen Kadın*” (L'immortele) adlı filmi İstanbul'da çekmeye karar vermişti. Alphon ayrıca İstanbul'un fethi gibi tarihî olaylara, Nasreddin Hoca, Barbaros Hayreddin Paşa, Hürrem Sultan, Atatürk gibi tarihî kişiliklere, Türk kadınına, Türk folkloru, minyatürleri ve pehlivanları gibi kültürel unsurlara, Antalya, Efes, Bergama, Göreme gibi tarihî ve turistik yerlere, Türkiye sanayisi gibi güncel konulara yönelik filmler çekmek üzere çalışmalarda bulunmuştu.⁷¹ Aslen Kayserili bir Rum ailenin çocuğu olan ünlü Amerikalı tiyatro ve sinema rejisörü Elia Kazan bu dönemde menajeri ile İstanbul'a gelmiş ve kendi hayatını canlandıran ve çekimleri Kayseri'den başlayıp, İstanbul ve Amerika Birleşik Devletleri (ABD)'ne uzanan bir film için hazırlıklara girişmiştir⁷². Ancak söz konusu filmin senaryosu, BYT Bakanı Kamuran Evliyaoğlu tarafından millî hisleri rencide eden ve tarihî hadiseleri çarpıtan unsurlar ihtiva ettiği gerekçesiyle kabul edilmemiş, senaryoda değişiklik yapılması kaydıyla filmin desteklenebileceği belirtilmiştir⁷³.

Resmi Turizm Teşekkülleri Milletlerarası Birliği tarafından turizm faaliyetlerini teşvik etmek üzere 1959'da “*Turistik Film Mükâfatı*” düzenlenmiş, bu etkinliğe Türkiye'nin de iştirak etmesi yetkililerin turistik tanıtım ve propaganda çalışmalarına gösterdiği ilgiye işaret

⁶⁹ Er, *Türkiye'de Basın Yayın ve Tanıtma*, s.134.

⁷⁰ *Turizm Gazetesi*, S.1, 27 Eylül 1962, s.2.

⁷¹ *Turizm Bülteni*, S.3, (18 Şubat 1962), s.2.

⁷² *Cumhuriyet*, 21.01.1962, s.5.

⁷³ *Cumhuriyet*, 06.04.1962, s.5.

etmiştir. Bu yarışmada ödülü İngiliz yapımı olan “*Üç Mevsim*” adlı filmin kazandığı görülecektir⁷⁴.

BYTB döneminde, radyo yayınlarının dünyada uygulanan en etkili propaganda şekli olduğu görülmektedir. Türkiye’de uzun yıllardır eski dinleme cihazlarıyla sürdürülen “*Radyo Dinleme Servisi*”nin çalışmaları yurt dışından, özellikle Almanya’dan temin edilen teknik yardımla yeniden düzenlenmiştir. Yeni radyo alıcıları, ses kaydeden cihazlar, yabancı ajansların “*hell*” sistemiyle yayınlanan haberlerini tespit eden “*Hell-Scriber*” aletleri kullanılarak iletişim büyük ölçüde hız kazanmıştır.⁷⁵ Türkiye’de turizmin geliştirilmesi hususunda radyolara büyük iş düştüğünü belirten Altemur Kılıç, radyoların Türkiye’de yerli halk için bile meçhul kalmış tabii güzellikleri ve tarihî değerleri yabancılara 15 yabancı dilde yayın yapan kısa dalga yayınlar vasıtasıyla tanıtmak ve turizm propagandası yapmak suretiyle önemli bir görev üstlendiğini belirtmiştir. Bu dönemde kurulan “*Türkiye Radyoları Merkez Programı Müdürlüğü ve Transkripsiyon Servisi*”, yabancı radyolarla girişilen program mübadelesi çerçevesinde yabancı antenlerden Türkiye’nin turistik propagandasını yapma imkânına kavuşmuştur⁷⁶. Bu teknik gelişmeler ülke içinde dinleyicilere ulaşmak hususunda daha etkili olmaktadır. Turizm fikrinin geniş halk kitlelerine yayılabilmesi ve müspet bir turizm zihniyetinin tesisi için BYTGM döneminde olduğu gibi Ankara Radyosu’nda “*Haftanın Turizm Konuşması*” saati devam ettirilmiştir⁷⁷. Benzer yayın çalışmaları kapsamında yurt içindeki yabancı misafirler ve turistler için hazırlanan ve 25 Aralık 1962 sabahı Ankara, İstanbul ve İzmir radyolarında yayınlanan özel turistik tanıtma programı da Anadolu topraklarındaki Hıristiyanlık geçmişine temas etmesi nedeniyle büyük ilgi çekmiştir. Ülkede bulunan yabancılar tarafından bu programın Türklerin tarihe ün salmış dini hoşgörüsüne güzel bir örnek teşkil ettiği vurgulanmıştır⁷⁸.

ABD’de önemli bir dinleyici kitlesine sahip olan “*Büyük Amerikan Radyo Şirketi*” haftada bir kez Türkiye ile ilgili 15 dakikalık bir program yapmakta idi. Hatta bu programlardan birinde bahse konu olan Piri Reis’in, Amerika kıtasının keşfinden 400 yıl kadar önce Türkler tarafından bilindiğini ispat eden başarılı haritacılık çalışmaları programı takip eden Amerikalıları oldukça şaşırtmıştı⁷⁹. Benzer şekilde, Türkiye’de uzun bir süre arkeolojik araştırmalarda bulunan tanınmış ilim adamı Michael Gough, Noel münasebetiyle Anadolu’da Hıristiyanlığın ilk dönemlerine ait yerler hakkında turistik bir program hazırlamış ve bu

⁷⁴ **TTOK Belleteni**, S.219-220, (Nisan-Mayıs 1960), s.5.

⁷⁵ Er, **Türkiye’de Basın Yayın ve Tanıtma**, s.133.

⁷⁶ Altemur Kılıç, “*Turizm ve Radyolarımız*”, **Turizm Bülteni**, S.16, (30 Kasım 1962), s.2.

⁷⁷ **BTDKSRT**, s.16.

⁷⁸ **Turizm Bülteni**, S.17, (30 Kasım 1962), s.2.

⁷⁹ Hasan Refik Ertuğ, “*Amerikalılara Türkiye’yi Nasıl Tanıtabiliriz?*”, **TTOK Belleteni**, S.214, (Kasım 1959), s.5-7.

program “*British Broadcasting Corporation*” (BBC)’in Avrupa servisinde Noel gecesi yayınlanmıştır. Yine bu dönemde Türkiye’yi ziyaret eden Brideson adlı meşhur program yapımcısı, BBC aracılığıyla bütün İngiltere’de Türkiye’yi turistik özellikleriyle tanıtmak üzere bir program hazırlamıştır⁸⁰.

BYTB ile New York Haberler Bürosu koordinasyonu ile yeni yıl ve Noel bayramı münasebetiyle ABD’de dağıtımı yapılmak üzere özel bir plak hazırlanmıştır. Türkiye’nin turistik yerlerinin resimleri ile süslenmiş bulunan 45 turluk plakta Antalya bölgesinde doğmuş, yaşamış ve ölmüş olan Noel Baba’nın hikayesi anlatılmakta, ülkenin turistik ve tarihî yerleri hakkında bilgi verilmekteydi. Plakın fon müziği ise Türk halk müziğinin ezgilerinden yararlanılarak oluşturulmuştu. Bu özel plak radyo istasyonlarına, 2100 adet günlük gazete, 2000 seyahat acentesine ve kongre üyesi, vali, yazar gibi önemli şahsiyetlerden müteşekkil 10.000’den fazla kişiye ve okullara gönderilmişti. ABD’de büyük ilgi topladığı anlaşılan bu plak, Noel tatili süresince sayısı 300’ü aşan radyo istasyonu tarafından defalarca çalınmıştı. Hatta bu plakın okullarda eğitim materyali olarak kullanıldığı anlaşılmaktadır. New York Haberler Bürosu’na gönderilen binlerce teşekkür mektubunda, radyo idarecileri ve gazeteciler tarafından “*Türkiye’nin genel ve turistik propagandası için mükemmel bir hamle ve yılın en başarılı tanıtma hadisesi*” olarak vasıflandırılan plak, aralarında ABD eski Cumhurbaşkanı Dwight David Eisenhower ve General Mac Arthur da dahil olmak üzere bir çok önemli şahsiyetin Türkiye hakkında övgü dolu sözler söylemesine neden olmuştur.

Gazeteci ve yazar Muhlis Demren, turistlere ülkenin sanatsal, tarihî, coğrafi değerlerini abartısız bir şekilde aktarmanın, konaklama tesislerine ve ulaştırma vasıtalarına dair ayrıntılı kitap, broşür ve tarife bilgilerini vermenin ülke turizminin hareketlenmesine yönelik etkin hamleler olacağını dile getirmiştir. İmar ve iskanıyla düzenli bir yapı arz eden şehirlerin propagandasının yapılmasının da turistleri etkilemek açısından dikkate değer bir yaklaşım tarzı olduğunu vurgulamıştır⁸¹. Nitekim, bu yıllarda BYTB Turizm Dairesi Enformasyon Bürosu tarafından Antalya, İstanbul ve Türkiye broşürleri basılmakta ve talep edenlere dağıtılmakta idi⁸². Bakanlığın çalışmalarıyla 1958’de “*Türkiye’de Tatil*” başlıklı bir broşür hazırlanmış, daha önce Almanca, İtalyanca, İngilizce, Fransızca olarak basımı yapılan “*Akçakoca*” adlı broşür Türkçe olarak yeniden düzenlenmiştir⁸³. Yine bu dönemde hususi bir çalışmayla İskenderun Bölgesi Turizm Şefliği’nin Hatay’ın tarihî güzellikleri ve turistik değerini gösteren

⁸⁰ **Turizm Bülteni**, S.17, (30 Kasım 1962), s.2.

⁸¹ Muhlis Demren, “*Turistik Propaganda*”, **Turizm**, S.2, (Nisan 1960), s.7.

⁸² **TTOK Belleteni**, S.204, (Ocak 1959), s.11.

⁸³ **BTDKSRT**, s.32.

İngilizce ve Türkçe bir broşür hazırladığı anlaşılmaktadır⁸⁴. Benzer şekilde TTOK tarafından da çeşitli lisanlarda broşür, dergi, duvar ve masa takvimleri basılmakta ve bunlar çeşitli ülkelerdeki turizm müesseselerine dağıtılmaktaydı⁸⁵. Türkiye'ye gelen turistlere kolaylık sağlamak üzere ülkedeki mevzuat, seyahat ve konaklama imkânları hakkında bilgi veren izahname de TTOK'nın tanıtma ve propagandaya yönelik yayın çalışmaları arasında yer almıştır⁸⁶. Bu dönemde Denizcilik Bankası da Türk yolcu gemilerine yabancıların ilgisini daha fazla çekmek ve bu suretle aynı zamanda Türk turizm sanayisini desteklemek üzere geniş bir reklam ve propaganda çalışmasına girişmiştir. İlk olarak Karadeniz vapurunda siyah-beyaz ve renkli bir film ile çeşitli fotoğraflar çekilmiş, İstanbul'da temsiller vermekte olan 12 buz revüsü artisti bu film ve fotoğraflar için modellik yapmışlardı. Bu film ve fotoğrafların kartpostal, afiş ve broşür hâlinde yerli ve yabancı seyahat acentelerine gönderildiği anlaşılmaktadır⁸⁷. Söz konusu dönem itibariyle, Hükümet'in turizm ile ilgili uzun vadeli kararları uygulamaya geçirilinceye kadar İstanbul'da turistleri memnun edecek kısa vadeli ve pratik tedbirleri almak üzere "*İstanbul Vilayeti Turizm Komitesi*" teşkil edilmiş⁸⁸ ve söz konusu komite tarafından 8 Haziran 1961'de başlayıp, bir ay devam eden bir "turizm kampanyası" düzenlenmişti. Vali ve Belediye Başkanı Refik Tulga'nın açılış konuşmasıyla başlayan kampanya sürecinde turistik yerlerin resimlerini ihtiva eden binlerce panonun, şehrin çeşitli ticarethane vitrinlerinde, demiryolu istasyonlarında ve Denizcilik Bankası iskelelerinde teşhir edildiği ve bu panolarda halkın gelen turistlere ilgi göstermesi konusunda veciz ifadelerle de yer verildiği görülmüştü⁸⁹.

Hasan Refik Ertuğ, 1959 yılı itibariyle Başvekil Adnan Menderes'in ABD'ye yaptığı seyahat münasebetiyle, ABD'de Türkiye'ye ve Türklere karşı ilginin arttığını büyük otellerde ve önemli gazetelerde Türk Haberler Bürosu'nun haftalık haber bültenini veya ülkeyi tanıtmak üzere hazırladığı broşürleri bulmanın mümkün olduğunu belirtmiştir⁹⁰. Avrupa'da da Türkiye manzaralarına yer veren turistik tanıtım dokümanlarına rastlanabilmekteydi. Örnek olarak, Macaristan Turizm Ofisi'nin bastığı bir prospektüste Eğri'deki Türk minaresinin resmine yer verdiği görülmüştür⁹¹. Fransız Hava Yolları Şirketi tarafından yayınlanan "*Dünyanın Dört Köşesinde Tatil*" adlı renkli turistik broşürde de Türkiye'ye geniş yer ayrılmıştır. Türkiye'nin görülmeye değer birçok tarihî, tabii ve turistik yere sahip olduğu, İstanbul'un değişik medeniyetlere ait eserleri içinde barındırdığı belirtilmiş ve Bizans kiliselerinin, camilerin ve

⁸⁴ TTOK Belleteni, S.204, (Ocak 1959), s.7.

⁸⁵ TTOK Belleteni, S.218, (Mart 1960), s.4.

⁸⁶ Çelik Gülersoy ve diğerleri, **Ulusa Adanan Bir Cumhuriyet Anıtı Türkiye Turing ve Otomobil Kurumu 1923**, Ankara, 2009, s.67.

⁸⁷ Nadir Dayı, "*Denizcilik Bankası'nın Reklam Kampanyası*", **Cumhuriyet**, 22.07.1961, s.5.

⁸⁸ Fazlı Ayverdi, "*Turizmde Yeni Zihniyet*", **İller ve Belediyeler Dergisi**, S.192, (Ekim 1961), s.110.

⁸⁹ **Cumhuriyet**, 05.06.1961, s.2.

⁹⁰ Ertuğ, "*Amerikalılara Türkiye'yi Nasıl Tanıtabiliriz?*", s.5-7.

⁹¹ TTOK Belleteni, S.225, Ekim 1960, s.9.

müzelerin önemine işaret edilmiştir. Ayrıca broşürde yer alan “*Türkiye’nin güneşi Yunanistan’dan daha parlaktır.*” cümlesi dikkat çekmiştir⁹².

Karayolları Umum Müdürlüğü tarafından her sene turistler için basılan “*Karayolları Haritası*”nda BYTGM’nin teklifi üzerine 1959 yılı itibariyle bazı yenilikler ve ilaveler yapılmış, buna göre haritada tarihî yerler, arkeolojik abide ve harabeler ayrı renklerle gösterilmişti. Bütün bu çalışmalarla turistlerin Türkiye’de kaldıkları süre içinde daha rahat ve kolay seyahat imkânı bulmaları amaçlanmıştı⁹³.

“*Resmi Turizm Teşekkülleri Milletlerarası Birliği*” (UIOOT) tarafından 1959’da düzenlenen “*Milletlerarası Turizm Afişi Mükâfatları*” dünya sathında turistik tanıtım ve propaganda faaliyetlerini destekleyen önemli bir turistik etkinlik olmuş, yarışmaya birçok ülke gibi Türkiye de katılmıştır. Ancak afiş ödülü için Norveç, İrlanda ve Japonya dereceye girmişlerdir⁹⁴.

BTYB döneminde yayınlanan ülke tarihi ve turizmi hakkında bilgi veren rehber eserler ile kitaplar da Türkiye’de gerçekleştirilen tanıtım ve propaganda çalışmalarına ciddi derecede katkı sağlamıştır. BTYB Turizm Dairesi Enformasyon Bürosu tarafından Ankara Üniversitesi Kütüphanesi’nden yararlanılarak hazırlanan “*Hakkâri Cilo ve Sat Dağları Rehberi*” adlı depliyant izahatının Türkçe, Almanca, İngilizce olarak basımı gerçekleştirilmiştir. Almanca ve İtalyanca, “*Göreme Kaya Manastırları Rehberi*” ile “*Turistik Otel Rehberi*” de bu dönemde hazırlanan tanıtıcı yayınlar arasında yer almıştır. BTYB’nin yürüttüğü çalışmalar neticesinde daha büyük çaplı bir eser olarak Türkiye’yi bölge bölge tanıtacak bir “*Türkiye Rehberi*” hazırlıklarına girişilmiştir⁹⁵. Bu dönemde Abdülhak Şinasi Hisar tarafından kaleme alınan ve İstanbul Enstitüsü’nün desteğiyle yayınlanan “*Pierre Loti ve İstanbul*” adlı eser⁹⁶ Çelik Gülersoy tarafından: “*Eser, bize göre tarih, medeniyet, edebiyat ve lisanımız bakımından son zamanların en önemli yayınıdır.*” şeklinde tanımlanmıştır⁹⁷. Reşad Ekrem Koçu’nun “*Topkapı Sarayı*” adlı eseri de yine söz konusu dönemde yayınlanan ve İstanbul’un tanıtımına hizmet eden önemli eserler arasında yer almıştır⁹⁸. BYTGM eski Turizm Dairesi Müdürü Süreyya Ergün’ün İktisat Fakültesi Mecmuası’nda 1957’de yayınlanan ve 1960’ta ayrı basımı yapılan

⁹² **Turizm Bülteni**, S.1, (19 Ocak 1962), s.2.

⁹³ **TTOK Belleteni**, S.199-200, (Ağustos-Eylül 1958), s.20.

⁹⁴ **TTOK Belleteni**, S.219-220, (Nisan-Mayıs 1960), s.5.

⁹⁵ **BTDKSRT**, s.32.

⁹⁶ Abdülhak Şinasi Hisar, **İstanbul ve Piyer Loti**, İstanbul Enstitüsü yayınları, İstanbul, 1958.

⁹⁷ Çelik Gülersoy, “*Pierre Loti ve İstanbul*”, **TTOK Belleteni**, S.208-209, (Mayıs-Haziran 1959), s.20.

⁹⁸ Reşad Ekrem Koçu, *Topkapı Sarayı*, İstanbul Ansiklopedisi ve Neşriyat Kolektif Şirketi, İstanbul, 1960; **TTOK Belleteni**, S.219-220, (Nisan-Mayıs 1960), s.11.

“*Modern Turizmin Temayülleri ve Turizm Ekonomisi*” adlı makalesi⁹⁹ ile hâlihazırda BYTB Turizm Dairesi Müdürü olarak görev yapan Selahattin Çoruh’un İstanbul ve Ankara Turistik Otel-Lokanta ve Emsali İşverenler Sendikası tarafından 1962’de yayınlan “*Ekonomik Dayanağımız Turizm*” adlı eseri ise turizm kavramını genel anlamıyla değerlendiren ve Türkiye’deki turizm literatürüne katkı sağlayan iki önemli çalışma olmuştur¹⁰⁰.

Türk turizm literatüründe önemli bir yeri olan “*Türkiye Turing ve Otomobil Kurumu Belleteni*” BYTB döneminde de yayın çalışmalarını sürdürmüş ve ülke ve dünya sathındaki turizm faaliyetlerini konu alan içeriği ile alanındaki özgün yerini korumuştur. Bu çalışmalara ek olarak, ilk sayısı 1958’de yayımlanan “*Havacılık ve Turizm*” dergisi, BYTB Turizm Dairesi tarafından 15 günde bir olarak “*Türkiye’nin ekonomik ve sosyal kalkınması ancak turizm sayesinde mümkün olacaktır*” ibaresiyle ilk sayısı 19 Ocak 1962 tarihinde yayınlanan “*Turizm Bülteni*”, “*Haftalık, Turistik Siyasi, İktisadi ve Kültürel Gazete*” ibaresiyle Türkçe ve İngilizce olarak ilk sayısı 27 Eylül 1962 tarihinde çıkan, sahipliğini ve mesul müdürlüğünü Necmiye Atalan’ın yaptığı, Türkiye ve dünyadaki turistik otellere, turizm ve seyahat acentelerine, sefaretlere ve ticari müesseselere dağıtımı yapılan “*Turizm*” gazetesi, Türkiye Millî Gençlik Teşkilatı (TMGT) Turizm Müdürlüğü’nün yayın organı olarak ilk sayısı 1960 yılı Nisan ayında çıkan “*Turizm*” dergisi, BYTB’nin desteğiyle mesul müdürlüğünü Sunal Ereörnek’in yaptığı, ilk sayısı 1962 yılı Haziran ayı itibariyle çıkarılmaya başlanan “*Turizm Dünyası*” dergisi söz konusu dönem itibariyle Türkiye turizmi hakkında bilgilendirici ve tanıtıcı konuları işleyen önemli yayın organları olmuştur.

Ülke dışındaki tanıtım ve propaganda faaliyetlerinde, ülke sathındaki turizm odaklı yayın faaliyetlerine göre yabancıların Türkiye ile ilgili kaleme aldıkları eserlerin etkisi hiç şüphe yok ki daha fazla olmuştur. Türkiye’yi turistik açıdan dışarıdan bir gözle değerlendiren bu kapsamdaki çalışmalara geniş çaplı olarak değinmekte fayda vardır. Dr. Ising Verlag ile Dr. Herbert Krefit’in İstanbul ve Bursa seyahat notlarını fotoğraflarla zenginleştirerek 1956’da yayınladıkları “*Istanbul-Bursa in Worth und Bild Gefast*” adlı eser bu tür çalışmalar arasında yer almıştır. Ortaçağ kilise ve mozaiklerinden çok Müslüman Türk eserlerine yer vererek, Türk sanatının seçkin eserlerini gözler önüne seren bu yayın faaliyetinin yabancı kamuoyunda dikkat uyandırdığı anlaşılmaktadır¹⁰¹.

---

⁹⁹ Bkz.; Süreyya Ergün, **Modern Turizmin Temayülleri ve Turizm Ekonomisi**, Sermet Matbaası, İstanbul, 1960.

¹⁰⁰ **Turizm Gazetesi**, S.5, 5 Kasım 1962, s.2.

¹⁰¹ Çelik Gülersoy, “*Türkiye Hakkında Yeni Neşriyat: İstanbul-Bursa*”, **TTOK Belleteni**, S.199-200, (Ağustos-Eylül 1958), s.15.

Fransız Sanat Tarihçisi ve Arkeoloğu Prof. Dr. Albert Gabriel'in 1958'de yayınlanan "*Une Capitale Turque: Brousse, Bursa*" adlı eseri şehirdeki Türk mimari eserleri hakkında bilgi vermiş ve bu eserleri resimleriyle teşhir etmiştir. Fransız Arkeoloji Enstitüsü ile Millî Eğitim Bakanlığı'nın desteğiyle yayınlanan eserinde Gabriel, Bursa'ya "*Aziz Beldemiz*" şeklinde hitap etmiştir. Hasan Ali Yücel, Batı bilim dünyasına bağımsız bir Türk mimarisinin olduğunu kabul ettiren isim olarak değerlendirdiği Gabriel'in söz konusu eserini medeniyet davasında birçok haksızlığa uğrayan Türk milletine kıymetli bir armağan olarak takdim etmiştir¹⁰².

İsviçre'de Zürih'teki Fretz&Wasmuth adlı yayınevi 1959'da Türkiye ile ilgili bilgileri de ihtiva eden üç kitap hazırlamıştır. Bunlardan Hellmut Hell'in "*İstanbul*" isimli resimli büyük boyutlu kitabı, şehirde bulunan Türk-İslam eserlerinden daha çok Bizans eserlerine yer vermiş, bununla birlikte İstanbul'un tarihî ve tabii güzelliklerini tanıtan önemli bir çalışma olmuştur. Diğer bir kitap, İsviçreli Josef F. Bossart ile bir arkadaşının motosiklet ile Türkiye üzerinden Hindistan'a olan seyahatlerinin hatıralarını içeren "*Stürmische Wüsten, Grüner Mond: Eine Radreise Durch D. Orient*" adlı eser idi. Bu seyahatin Kızılırmak'tan İran sınırına kadar Türkiye ile ilgili kısımları bir macera anlatısıyla kaleme alınmıştı. Üçüncü kitap ise Girit Adası'nın resimli bir kitabı idi. Kitapta, adadaki nüfus ve iskân durumu, Türk camileri ve tabii güzellikler hakkında bilgi verilmişti¹⁰³.

Almanya'daki Tübingen şehrinde bulunan "*Hopfer Verlag Yayınevi*" tarafından, İstanbul'a ait bir albümün de müellifi olan Vera Hell'e hazırlatılan küçük boyutlu rehber Türkiye'ye ait turistik bir başvuru eseri olmuştur. Turistik yerlerin planlarını içeren rehber eserlere ciddi derecede ihtiyaç duyulan söz konusu dönemde yayınlanan bu eser önemli bir boşluğu doldurmuştur. Bu rehber İstanbul, Edirne, Bursa, Efes, İzmir, Bergama, Priene ve Troya hakkında ziyaret bilgilerini ve buralara ait harita, plan ve krokileri içermekte idi¹⁰⁴. Almanya'da Türk tarihine ve lisanına dair yayınlarıyla dikkat çeken "*Otto Harassowitz Yayınevi*" de Herbert Jansky'nin Almandan Türkçeye mufassal lüğatinin "J" harfine kadar olan ilk cildini neşrederek, ticari ve kültürel ilişkileri gün geçtikçe gelişen iki ülke arasındaki kültürel bağların da kuvvetlenmesine yardımcı olmuştur¹⁰⁵. Yine bu dönemde, İtalya'nın kuzeybatısındaki Novara'da faaliyet gösteren "*Instituto Geografico de Agostini*" adlı kuruluş tarafından "Türkiye" adlı bir eser ile "*Visioni di İstanbul*" adlı bir albümün yayımlandığı

¹⁰² Hasan Ali Yücel, "*Prof. Gabriel'in Bursası*", **TTOK Belleteni**, S.208-209, (Mayıs-Haziran 1959), s.7-8; Ayrıca bkz.; R.N. Darago, "*Bursa'ya Layık Bir Abide*", **TTOK Belleteni**, S.210-211, (Temmuz-Ağustos, 1959), s.3-5.

¹⁰³ Çelik Gülersoy, "*Türkiye Hakkında Yeni Neşriyat*", **TTOK Belleteni**, S.215, (Aralık 1959), s.20.

¹⁰⁴ Çelik Gülersoy, "*Hopfer Rehberi*", **TTOK Belleteni**, S.225, (Ekim 1960), s.20.

¹⁰⁵ Çelik Gülersoy, "*Yeni Neşriyat: Almandan Türkçeye Lügat*", **TTOK Belleteni**, S.201, (Ekim 1958), s.12.

görülmektedir. Enstitü bu eserleri kendi imkânları ile basarak dünyanın belli başlı yayınevlerine dağıtmıştır¹⁰⁶. Günlük Alman gazetelerinde siyasi ve sosyal konularda yazılar yazan Kasimir Edschmid, Güney Avrupa'ya yaptığı bir seyahate dair hatıralarını “*Stürme und Stille am Mittelmeer*” adlı eseriyle 1959'da yayınlamıştır. Yazar Avusturya, İtalya, Yunanistan ve Ege adaları manzaralarının yanı sıra Kıbrıs'tan, Anadolu sahillerinden ve İzmir'den de bahsetmiştir. Yazarın Kıbrıs ve Ege Adaları konularında siyasi alanda Yunan tezlerine karşı Türkiye'nin lehinde görüşlerde bulunması dikkat çekmiştir¹⁰⁷. Aynı yıl Londra'da neşredilen Freya Stark'ın “*Riding to the Tigris*” adlı eseri Van Gölü'nün güneyinde kalan Hakkari ve Siirt vilayetleri ile Irak sınırına kadarki bölgeler hakkında tanıtıcı bilgiler vermekte ve yöre halkına ait fotoğraf ve yazıları içermekte idi. BYTGM'nin materyal yardımı ile 1957'de Phoenix House Ltd. tarafından Londra'da yayınlanan İrfan Orga'nın “*The Young Traveller in Turkey*” adlı kitabı ise kardeş iki talebenin ülke içinde hayali yolculuklarını anlatan, gençlere yönelik bir seyahat kitabı idi¹⁰⁸.

ABD'deki Yale Üniversitesi'nde görev yapan Prof. Dr. Röthlisberger'in İsviçre'nin Bern şehrindeki “*Kümmerly+Frey Yayınevi*” tarafından yayınlanan “*Türkiye Tarihine Seyahat*” adlı eseri Ege adalarından Çeşme'ye uzanan bir yolculukla başlamaktaydı. Ziyaret edilen şehirlerin fotoğraflarının yanı sıra gravürlerine de yer verilen kitabın sonunda Venedikli Marco Polo'dan Hollandalı Fransisken Rubruck'a kadar birçok seyyahın ve muharririn seyahatnamelerinde Türkiye'ye dair verdikleri özgün bilgiler dostça bir yaklaşımla aktarılmıştı¹⁰⁹. Almanya'nın Hükümet merkezi Bonn'da Millî Meclis'in haftalık faaliyetlerini aksettiren “*Das Parlament*” adlı gazetenin 24 Ağustos 1959 tarihli nüshası Türkiye'ye tahsis edilmiş “fevkalade nüsha” olarak tanzim edilmişti. Yetkili yazarlar tarafından Türkiye ile ilgili birçok konuda yazılmış tarihî-felsefî makaleler ülkenin uluslararası alanda siyasi ve medeni anlayışını ortaya koymayı hedeflemişti¹¹⁰. Bu yıllarda tanınmış yazar H. Sperl de Viyana'da “*Das Kleine Volksblatt*” gazetesinde “*Mucizeler Diyarı Anadolu*” başlıklı bir yazı yazarak, Akdeniz sahillerini “*Şarkın Rivierası*” ve ideal kamp yerleri olarak aksettirmiş ve Anadolu halkının misafirperverliğinden bahsetmiştir¹¹¹. ABD'de yayınlanan “*Sports Illustrated*” isimli derginin müdürlerinden Mitchell Carceton'un Türkiye'yi Amerikalılara tanıtmak amacıyla bu yıllarda Türkiye'ye geldiği ve Antalya'ya ve oradan da İzmir'e seyahat ederek buralardaki tarihî eserleri resimlerle tespit ettiği anlaşılmaktadır. İstanbul'u ilginç bir şehir olarak

¹⁰⁶ Çelik Gülersoy, “*Türkiye Hakkında Neşriyat*”, **TTOK Belleteni**, S.218, (Mart 1960), s.10.

¹⁰⁷ Bahsi geçen kitap için bkz.; Kasimir Edschmid, **Eischmid Stürme und Stille am Mittelmeer**, Stutgart, H. Govers, 1959.

¹⁰⁸ Çelik Gülersoy, “*Türkiye Hakkında Neşriyat: Akdeniz Seyahatnamesi*”, **TTOK Belleteni**, S.221-222, (Haziran-Temmuz 1960), s.20.

¹⁰⁹ Çelik Gülersoy, “*Türkiye Tarihine Seyahat*”, **TTOK Belleteni**, S.225, (Ekim 1960), s.20.

¹¹⁰ Çelik Gülersoy, “*Das Parlament'in Türkiye Özel Sayısı*”, **TTOK Belleteni**, S.225, (Ekim 1960), s.20.

¹¹¹ **TTOK Belleteni**, S.218, (Mart 1960), s.9.

tanımlayan Carceton, ABD’de Türkiye’ye seyahat için acentelerin reklam çalışmalarına başladığını ifade etmesi ise ABD’de icra edilen turistik tanıtım ve propaganda faaliyetleri açısından önem arz etmiştir¹¹². Türkiye’de bulunan ve yaşayan İngiliz “*Daily Mail*” muhabiri Cedric Salter de görevi sırasında Türkiye’yi baştan başa gezme fırsatı bulmuş, bu suretle kaleme aldığı “*Introducing Turkey*” adlı eserinde ülkenin iklimi, mimarisi, toplumsal yapısı ve ülkedeki tatil imkanları hakkında esaslı bilgiler vermiştir¹¹³.

C- TURİSTİK HATIRA EŞYALARI

BYTB döneminde, turistik tanıtım ve propaganda faaliyetleri kapsamında mesafe kaydetmeye gayret gösterilen konulardan biri de turistik hatıra eşyası üretimi ve pazarlanması meselesi olmuştur.

Bu yıllarda BYTB tarafından “*Turizm Davasında Otelciliğin Etüdü*” ve “*Türkiye’ye Niçin Turist Gelir?*” başlıkları ile birer anket düzenlenmiş, bu münasebetle yapılan basın toplantısında Bakanlığın Turizm Müşaviri Necat Yurdakul yurt dışında turistlere yönelik propaganda ve ağırlama çalışmalarının Bakanlıkça temel ilke olarak ele alındığını ifade etmiştir. Bu doğrultuda hatıra eşya ve küçük el sanatlarının turizm sanayisi ile yakın ilişkisine temas etmiş ve bu sanatlarla iştilal eden köylerin kalkınmasında arz ettikleri önemi vurgulamıştır¹¹⁴.

Bu dönemde, Başbakanlık makamı bünyesinde teşkil edilen “*Mevzuat ve Hukuki Tedbirler Komisyonu*”nun Başbakanlık Müsteşar Muavini Muslih Fer’in başkanlığında 1961 Ocak ve Şubat aylarında gerçekleştirdiği toplantılar sırasında turistik hatıra eşyaları konusu da irdelenmiştir. Ülkede turistlerin rağbet edecekleri mahalli hususiyetleri taşıyan hatıra eşyası türünden el ve ev sanatları imalini teşvik ederek satın alıp, satışı arz etmek üzere bir teşkilata şiddetle ihtiyaç duyulduğu belirtilmiştir. Aynı zamanda küçük sanat erbabı için yeni iş sahaları açarak el emeğini değerlendirecek olan böyle bir teşkilatın finansmanı konusunda “*The Investment Company of America*” (ICA) adlı şirketin yardımından ve zirai mahsul fazlası karşılıklarından da faydalanılmasının mümkün görüldüğü ifade edilmiştir. Toplantılar sırasında Sanayi Bakanlığı temsilcisi küçük sanatkârların mali sıkıntılar içinde bulduklarına temasla imalatçıdan mamullerini doğrudan alabilecek bir teşkilata gerek olduğunu beyan etmiştir. Diğer yandan Ankara, İstanbul ve İzmir gibi büyük şehirlerde turistlere ve yabancılara döviz karşılığında satış yapmak üzere başka ülkelerde olduğu gibi özel mağazaların açılmasının da bu

¹¹² **TTOK Belleteni**, S.226, (Kasım 1960), s.7.

¹¹³ Söz konusu eser için bkz.; Cedric Salter, **Introducing Turkey**, Published by Methuen&Co, London, 1961.

¹¹⁴ **Cumhuriyet**, 23.07.1961, s.3.

çerçeve de düşünülmesi gerektiği, bu konuda Sanayi, Maliye, Ticaret ve Sanayi, Gümrük ve Tekel, BYT Bakanlıkları tarafından bir an evvel ortak bir karar alınmasının gereği ifade edilmiştir¹¹⁵.

Bu dönemde Başbakan İsmet İnönü tarafından teşkil olunan Bakanlar Kurulu'nun programının görüşülmesi sırasında Cumhuriyetçi Köylü Millet Partisi Meclis Grubu adına Sivas Milletvekili Cevad Odyakmaz: "...iç ve dış turizmden beklediğimiz verimin tahakkukunda Türk el sanatları ile hediye lik turistik eşya konusunu süratle ele almak ve bu kollarda gelişme imkânlarının sağlanması için sürekli tedbirleri geciktirmeden ittihaz etmek lâzım geldiği kanaatindeyiz..."¹¹⁶ diyerek muhalefetin hükümetten beklentilerini dile getirmiştir.

1955'te kurulmuş olan Türkiye Turizm Bankası'nı daha etkin ve işlevsel bir hâle getirmek üzere bir kanun tasarısı hazırlanmış¹¹⁷, nihayetinde BYTB'ye verilen yetki çerçevesinde yatırımlara kredi ve proje desteği ile teknik konularda katkı sağlamak ve Merkezi İstanbul'da olmak üzere "*Türkiye Turizm Bankası Anonim Şirketi*" kurulmuştur. Bankanın turizm sanayisine yönelik olarak yapacağı işler arasında yer alan hatıra eşyası imal etmek veya ettirmek, satın almak ve satmak, müzelerle mutabakat halinde müzelerin propagandasına ve müze eserlerinin tanıtılmasına hizmet edecek neşriyat yapmak, kartpostal, biblo, tablo, albüm gibi hediye lik eşyaları imal ettirmek ve satmak gibi faaliyetler bulunmaktaydı¹¹⁸.

El sanatlarını turistik açıdan incelemek üzere, Necdet Yurdakul'un başkanlığında Eskişehir'e gelen Devlet Planlama Dairesi Özel İhtisas Komisyonu yetkilileri özellikle lületaşı imal yerlerinde incelemelerde bulunmuşlardır. Heyet mensupları önem verildiği takdirde yabancıların "*beyaz altın*" adını verdikleri lüle taşının ülkenin turizm davasında önemli bir rol oynayacağını belirtmişlerdir¹¹⁹. Nitekim Birinci Beş Yıllık Kalkınma Planı (1963-1967)'nda yapılması öngörülen turistik yatırım programları ve propaganda harcamaları kapsamında hatıra eşya üretiminin ve pazarlanmasının desteklenmesi için de önemli miktarda pay ayrıldığı görülmektedir¹²⁰.

Cumhuriyet senatosunda 1963 yılı bütçe görüşmeleri sırasında Sanayi Bakanlığı Bütçesi görüşülürken Aydın milletvekili İskender Cenap Ege turizmin hızlı bir şekilde gelişme

¹¹⁵ TGHHR, s.35.

¹¹⁶ MMTD, D.1, C.6, T.1, 109. B., 05.07.1962, s.188 vd.

¹¹⁷ Esat Tekeli, "*Turizm Bankası Kanunu Teşekkül Hâline Getirilirken*", *Cumhuriyet*, 19.04.1960, s.2.

¹¹⁸ RG, 10.05.1960, S.10501.

¹¹⁹ *Cumhuriyet*, 08.02.1962, s.5.

¹²⁰ *Kalkınma Plânı (Birinci Beş Yıl/1963-1967)*, s.427; Cevat Geray, "*Kalkınma Plânı, Turizm ve Şehirciliğimiz*", *İller ve Belediyeler Dergisi*, S.207, (Ocak 1963), s.72-73.

göstermesiyle, hediyeelik turistik eşya sanayisinin kurulması hususunda meydana gelen gerekliliği dile getirmiştir. Bu gereklilikler karşısında, Almanya, İngiltere, Japonya ve İtalya gibi ağır sanayide ileri ülkelerde küçük sanatları koruyucu kanunların çıkarıldığına, dernekler kurulduğuna ve geniş organizasyonlar meydana getirildiğine değinen Ege, bu tedbirler sayesinde küçük sanatların milyonların geçimini sağlayan ve devletlere çeşitli menfaatler temin eden müesseseler haline geldiğine işaret etmiştir. Takiben senato üyelerine turistik eşya meselesinin Türkiye için yeni fakat önemli bir mesele olduğunu, ülkeye gelen turistlerin özellikle orijinal turistik eşya arayışı içine girdiklerini belirtmiştir. Buna karşılık Halk Bankası'nın konuya ilişkin raporlarında, el sanatları ve hediyeelik eşya konusu ile uğraşan ustalardan birçoğunun özgün ürünler ortaya çıkarabilecek kabiliyette olduklarını, ancak bu ürünlerin tutmama ve elde kalma riskini göze alamamaları nedeniyle ısmarlama usulüyle veya çevrenin ihtiyacına göre mal imal ettiklerini vurgulanmaktaydı. Bu ustaların kaygılarını giderecek projelerin hazırlanması, gerekli maddi kaynak ile malzemelerin temin edilmesi, yurt içi ve yurt dışına yönelik pazarlama imkânlarının hazırlanması hâlinde ciddi bir üretimin ve pazarlamanın söz konusu olabileceğini ifade etmiştir. Küçük sanatların bazılarının sanat enstitülerinde ve meslek okullarında tedris edilmekte olduğunu, buna ek olarak hediyeelik turistik eşya üretimine ilişkin sanatlar için de okullara dersler konulmasının önem arz ettiğini vurgulamıştır. Ege, eski Türk hayatı ile kılık kıyafet ve motiflerinden istifade edilerek yapılacak resim, bebek, heykel, biblo, ağaç oymaları, heykeller, bilezik, küpe, maskot, kolye ve yüzüklerin yurt içinde sürekli ve gezici sergiler düzenlenmesi, yurt dışında ise sergilerle birlikte vitrin düzenleme, fotoğraf, broşür ve katalog basım ve dağıtım gibi çalışmalarla turistik tanıtım ve propaganda faaliyetlerine önemli ölçüde katkı sağlanabileceğini de ifade etmiştir¹²¹.

Yine benzer çalışmalar kapsamında gazeteci, yazar ve bürokrat Hasan Refik Ertuğ, İtalyanların ABD'li yetkililere Washington şehrinde Potomac köprüsünün ayakları üzerinde yer almak üzere hediye ettikleri 4 heykelin İtalya'nın ve İtalyan sanatının tanıtımına hizmet ettiğini ifade etmiştir. Önemli bir turist potansiyeline sahip ABD'ye benzer amaçlar doğrultusunda verilecek Türkiye ile ilgili bir hatıra hediyeinin ülkenin tanıtımına ciddi bir katkıda bulunabileceğini vurgulamıştır¹²². Bütün bu öneriler söz konusu dönem itibariyle turistik tanıtım ve propaganda faaliyetleri konusunda ülke aydınlarının ve yetkililerinin özgün fikirler ve faaliyetler içinde olduğunu göstermektedir.

D- TERCÜMAN-REHBERLER VE AĞIRLAMA FAALİYETLERİ

¹²¹ CSTD, D.1, C.1, T.1, 41. B., 06.02.1963, s.508-509.

¹²² Ertuğ, "Amerikalılara Türkiye'yi Nasıl Tanıtabiliriz?", s.5-7.

BYTB döneminde, turizm elçileri durumunda olan tercüman ve rehberlerin yetiştirilmesi ve eğitimi hususunda mevcut imkânlar doğrultusunda ciddi çalışmalarda bulunulduğu görülmektedir. Bakanlığın teşvikiyle İstanbul'da "*Tercüman Rehberler Birliği*"nin kurulması bunun bariz bir göstergesini oluşturmaktadır. Ancak bu kuruluşun kısa vadede etkin bir çalışma imkânına sahip olamadığı anlaşılmaktadır¹²³. Bu yöndeki eksiklik çeşitli kurum ve kuruluşların gayretleri ile giderilmeye çalışılmıştır. Bahsi geçen dönem itibariyle, İstanbul'a yönelen yoğun turist akışı neticesinde ortaya çıkan ihtiyaçlar çerçevesinde İstanbul Vilayet Turizm Danışma Kurulu'nun aldığı: "*Kapalıçarşı'da turistlerin alışverişlerini kolaylaştırmak üzere devamlı tercüman-rehber bulundurulması kararı*"¹²⁴ bu gayretlerden bir örnek teşkil etmektedir.

1958'de İstanbul'da tercüman-rehber yetiştirmek üzere BYTB İstanbul İl Temsilciliği bünyesinde bir "*Tercüman-Rehber Kursu*"nun açıldığı görülmektedir. Yoğun talep gören bu kursa başvuran 725 kişiden aranılan niteliklere sahip 348 kişi giriş sınavına alınmış ve yüksek puan alan 100 kişi kursa katılmaya hak kazanmıştır. Netice itibariyle Fransızcadan 35, İngilizceden 27, Almancadan 17, Arapçadan 10, İtalyancadan 9, İspanyolcadan 2 kişi başarılı olmuştur¹²⁵. BYTB'nin ikinci devre Tercüman-Rehber Kursu 1962 yılı Kasım ayı sonlarında İzmir'de açılmış, başvuran 90 kişiden başarılı görülen 67 kişi kursa devam etmiştir. Kursun açılış programında İzmir İl Basın Temsilcisi ve Turizm Müdürü Avni Sezer kurs çalışmaları hakkında bilgi vermiş, Vali Vekili Yakup Yücel ülkenin benimsediği büyük bir dava olan turizm alanında turizmin gelişmesi için çaba sarf eden bilgili ve tecrübeli rehberlerin oynadığı önemli role temas etmiştir. İlk dersler Dr. Ergun Göksan tarafından "*turizmin tarifi ve çeşitleri*" ve Emniyet Muavini Avni Zeki Vural tarafından "*pasaport muameleleri*" hakkında olmuştur. Kurs kapsamında adaylar turistik bölgelerde uygulamalı olarak eğitim görmüşlerdir. Kursu başarılı bir şekilde tamamlayanlar BYTB tarafından aldıkları "*Tercüman-Rehber Belgesi*" ile seyahat acentelerinde görev yapabilmekteydiler¹²⁶.

Bu dönemde TMGT bünyesinde, Türkiye'de yerli ve yabancı gençlik turizminin gelişmesi ve teşvik edilmesi için çalışmak ve ülke tanıtımına hizmet etmek üzere "*Turizm Müdürlüğü*" teşkil edilmiştir¹²⁷. Bu birim tarafından açılan rehberlik kursu, Türkiye'ye gelen genç turistlere her türlü yardımın ve kolaylığın gösterilmesini temin edecek genç rehberler yetiştirmek, kursa iştirak edenlere başta İstanbul olmak üzere ülkenin turistik bölgelerini tanıtmak, TMGT Turizm Müdürlüğü'nde faaliyet gösterecek idari görevlileri yetiştirmek gibi amaçlar doğrultusunda hareket etmekteydi. Genç rehberler, şahıslarında ideal Türk gençliğini temsil ederek, ülkeye

¹²³ BTDKSRT, s.16.

¹²⁴ İller ve Belediyeler Dergisi, S.192, (Ekim 1961), s.286.

¹²⁵ BTDKSRT, s.19.

¹²⁶ Turizm Gazetesi, S.7, 30 Kasım 1962, s.1.

¹²⁷ Turizm, S.1, (Nisan 1960), s.1.

gelecek genç turistleri karşılamak, onlara ülke hakkında bilgi vermek, böylece genç turistlerin Türkiye’de kalış sürelerini uzatmak görevini üstlenmişlerdi. Kursa katılanlarda Türkiye vatandaşı olmak, iyi derecede bir yabancı dil bilmek, adayların lisan seviyesini ortaya koyacak testte yeterliğini ispat etmek ve 18-35 yaş arasında bulunmak gibi temel şartlar aranmaktaydı. Çalışma programında teorik ve uygulamalı dersler bulunmaktaydı. Her çarşamba TMGT merkez binasında turizm sahasında yetkin kimseler tarafından adaylara konferanslar verilmekte, tarihî abideler ele alınmakta, adayların bilgi dağarcıkları güncel bilgilerle takviye edilmekteydi. Her hafta cumartesi veya pazar gününde İstanbul’un camileri, sarayları ve müzeleri gezilmekte, o yerin yetkili kişileri tarafından verilen izahat dinlenmekte, notlar alınmaktaydı. Kursun gezi programı, rehberlik için uygulama sahasını teşkil etmekteydi. Söz konusu gezi programında Ayasofya, Arkeoloji, Şark Eserleri, Türk ve İslam Eserleri, Yedikule, Kariye ve Mozaik Müzeleri; Sultanahmet, Süleymaniye, Beyazıt, İmrahor, Rüstem Paşa ve Küçük Ayasofya Camileri, Eyüp Camii, Türbesi ve Külliyesi, Fatih Camii ve Türbesi, Yeni Camii; Topkapı, Blachernae ve Tekfur Sarayları; hipodrom, Yerebatan Sarnıcı, St. İren Kilisesi, Ayvansaray Surları, Rumeli Hisarı, Galata Kulesi,, Kilyos, Şile, Yalova ve Büyükkada gibi turistik yerler bulunmaktaydı¹²⁸. “*Millî Türk Talebe Birliği (MTTB) İzmir Turizm Müdürlüğü*”nün de bu dönemde turist rehberi yetiştirme ve eğitim faaliyetlerine ilgi gösterdiği görülmektedir. Söz konusu müdürlüğün 1962’de düzenlediği amatör rehber kursuna iştirak eden 30 adaydan 9’u başarılı olarak mezun olmuştur. Rehberlerin diplomaları ile rehberlik kartlarının MTTB tarafından verilen bir balo ile Bakan Celal Tevfik Karasapan tarafından takdim edildiği ve başarı sıralamasında ilk üçe girenlere hediyeler verildiği görülmektedir. Kursun üçer aylık süreçler şeklinde devam ettiği anlaşılmaktadır¹²⁹.

Turistik tanıtım ve propaganda çalışmalarının önemli bir unsurunu teşkil eden ağırlama faaliyetlerine de BYTB döneminde önem verilmiş, turizm alanında faaliyet gösteren yetkililer ve araştırmacılar da ağırlama faaliyetlerinin şekli ve önemi üzerinde hassasiyetle durmuşlardır. Örneğin, söz konusu dönem itibarıyla dünya basınında Türkiye’ye dair çıkan makale sayısında artış görülmesini memnuniyetle karşılayan Çoruh, ülkeye kendi talepleriyle gelen gazetecilere, dergi muharrirlerine ve bilim adamlarına yardımcı olmak, kolaylık göstermek, Türkiye’yi anımsatan hediyeler vermek, onları yemeğe davet etmek, gezdirmek ve hatta bu misafirlerin Türkiye’deki masraflarının bir kısmını “diplomatik” bir şekilde karşılamak suretiyle Türkiye adına yapılacak propaganda çalışmalarına ciddi bir katkı sağlanabileceğini ifade etmiştir. Bu suretle Türkiye’yi tanıtıcı makaleler yazmak niyetinde olan bu insanların daha dostane bir lisan kullanması, aleyhte yazmayı düşünenlerinin de daha sağduyulu hareket etmesi temin

¹²⁸ Oktay Alpin, “*Rehberlik Kursu, TMGT İçin Genç Rehber ve Turizm Elemanı Yetiştirecek*”, **Turizm**, S.4, (Temmuz 1960), s.1.

¹²⁹ **Turizm Gazetesi**, S.5, 5 Kasım 1962, s.1.

edilebilecekti¹³⁰. Ciddi bir turist potansiyeline sahip ABD’de Türkiye’nin aydınlar arasında bile yeterince tanınmadığını ifade eden Hasan Refik Ertuğ söz konusu dönem itibariyle Türkiye’yi Mısır’da, Lübnan’da veya İran’ın ötesinde sanan Amerikalılara sıklıkla rastlandığını belirtmiştir. Bu nedenle Ertuğ, Türkiye’yi tanıtmak üzere gazeteci, radyocu ve bilim adamı gibi kitleler üzerinde etkili olabilecek kişilerden yararlanılmasının, bu tür kişiler için davetler ve seyahatler düzenlenmesinin, bu çalışmalarda tecrübeli olan ABD’deki meslek teşekküllerinden istifade edilmesinin faydalı olacağını vurgulamıştır. Bu şekilde temin edilecek faydanın hiçbir maddi ölçüyle kıyas kabul etmeyeceğini belirtmiştir¹³¹. İngiliz Tarihçi Cedric Salter de doğrudan ticari menfaatlere dayanan paralı ilanların yerine tanınmış isimlerin ülkeye davet edilmesinin bir moda akımı yaratarak kitleleri Türkiye’ye çekebileceğine işaret etmiştir. Örnek olarak, dikkatle seçilmiş seyahat yazarı, editör, milletvekili, sanatkâr veya dükten müteşekkil bir heyetin Türkiye’ye davet edilerek bir hafta civarında ağırlandmasının, turistik yerlerde gezdirilmesinin, bu heyete polis ve gümrük işlemlerinde azami kolaylık sağlanmasının ülke tanıtımına önemli ölçüde katkı sağlayacağını vurgulamıştır. Bu tanınmış isimlerin Türkiye’ye davet edilmelerinin bile haber konusu olmaya değer olduğunu, bu durumda gazetelerin halkın merakını gidermek üzere ağırlama programı hakkında ayrıntılara da girmek durumunda kalacaklarını ifade etmiştir. Bu kişilerin ülkelerine döndüklerinde de doğal propaganda yaparak halkın ilgisini Türkiye’ye çekebileceklerine işaret etmiştir¹³².

Bu bilgiler ışığında; turizmcisi, gazeteci, yazar, sanatçı, sporcu, bilim insanı ve devlet yetkililerinden müteşekkil geniş bir grup turistik tanıtım ve propaganda çalışmaları çerçevesinde belirlenen ağırlama programı kapsamında Türkiye’de misafir edilmiştir. ABD turizm acentelerinin mesleki teşekkülü olan ASTA (American Society of Travel Agents)’nin yetkilileri 1954’te Türkiye’de ağırlandılar, takiben 1957’de farklı bir ağırlama programı çerçevesinde Türkiye’de misafir edilmişlerdir. Söz konusu acente yetkililerinin bu davetlerin ardından Türkiye’deki turistik faaliyetlerini artırmak üzere teşebbüse geçtikleri anlaşılmaktadır¹³³. 1958 yılı itibariyle Türkiye Turizm Bankası ile İstanbul Turistik Otelleri Derneği’nin davetiyle İtalyan otelcileri ile eşlerinden oluşan 300 kişilik bir grup Agamemnon gemisiyle İstanbul’a gelmiş ve Park Otel’de misafir edilmişlerdir¹³⁴. 1960’ta ise ABD’nin meşhur turistik otellerinden biri olan “*The Pontchartrain Oteli*”nin sahibi E. Lysle Aschaffenburg de eşi ile İstanbul’u ziyaret etmiş, kendisine hususi ilgi gösterilmiştir¹³⁵.

---

¹³⁰ Selâhaddin Çoruh, “*Turizm Propaganda IX*”, **İller ve Belediyeler Dergisi**, Türk Belediyecilik Derneği, S.153, (Temmuz 1958), s.288.

¹³¹ Ertuğ, “*Amerikalılara Türkiye’yi Nasıl Tanıtabiliriz?*”, s.5-7.

¹³² Cedric Salter, “*Türkiye Bir ‘Turist Memleketi’ Olacaktır*”, **TTOK Belleteni**, S.201, (Ekim 1958), s.6-7.

¹³³ **BTDKSRT**, s.19.

¹³⁴ **Cumhuriyet**, 04.11.1958, s.3; Mazhar Kunt, “*Turizm Ucuzluk Demektir*”, **TTOK Belleteni**, S.202, (Kasım 1958), s.20.

¹³⁵ **Cumhuriyet**, 25.04.1960, s.5; **TTOK Belleteni**, S.224, (Eylül 1960), s.19.

ABD'nin tanınmış moda dergilerinden “*Mademoiselle*”nin baş mankeni Bayan Ann ve fotoğrafçısı Bay Ray ile Amerikan “*Petit Konfeksiyon*” müessesesinin sahibi Bay Glen 1958’de ziyaret maksadıyla Türkiye’ye gelmişlerdir. BYTB İstanbul Turizm Bürosu personeli tarafından havaalanında karşılanan bu isimler Hilton Oteli’ne yerleştirilmişlerdir. Bu moda ekibi, İstanbul’da kaldığı süre içinde “*Mademoiselle*” dergisinin Nisan sayısı için çeşitli fotoğraflar çekmişlerdir. Bu gelişmelerin akabinde “*Petit Konfeksiyon*”, BYTB’nin teşvikiyle bütün dünyaya Türk motiflerini tanıtmak üzere 10.000 adet motif desenli zarf hazırlamıştır¹³⁶.

1960 yılı Şubat ayı itibariyle 600 turist ile İstanbul’a gelen Liberya bandıralı Olimpia yolcu gemisi, BYTB tarafından görevlendirilen bir ekip tarafından Çanakkale’de karşılanmıştır. İstanbul’a kadar turistlere üç tanıtım filmi gösterilmiş, üç konferans verilmiş, dört folklor ekibi de 2 saat süresince mahalli dans gösterileri yapmışlardır. Bu arada turistlere Türkiye ile ilgili bilmece tarzında sorular sorulmuş, bilenlere hediyeler verilmiştir¹³⁷. İtalyanların Leonardo da Vinci adlı lüks transatlantiği ABD ve Avrupa’da şubeleri bulunan “*Şöhretlere Hizmet Şirketi*” tarafından düzenlenen “*şöhretler gezisi*” münasebetiyle 16 Şubat 1962 tarihinde 497 yolcusu ile İstanbul limanına demir atmıştır. Gemide, sessiz sinema döneminin sevilen kadın yıldızı Gloria Swanson, film artisti Joan Fontaine, kovboy, salon filmlerinin tanınan ismi Zachary Scott ile Anglo-Sakson ülkelerinde tanınmış sahne artisti ve senarist olan karısı Ruth Ford, genç aktör Hugh O’Brian gibi tanınmış isimler de bulunuyordu. Çanakkale’de gemiye binen Türk halk oyunları ekibinin gösterileri ve Basın-Yayın ve Turizm Bürosu’nun hediye ettiği sigara, kuru üzüm ve broşürler söz konusu ziyaretçilerde memnuniyet uyandırmıştı¹³⁸. Yıllardan beri Türkiye’ye gelmek istediğini, nitekim 1960 yılı yaz tatilini Türk sularında geçirmeye karar verdiğini belirten İngiltere’nin meşhur “*Times*” gazetesinin sahibi Lord Astor da eşi ile üç hafta tatil yapmak üzere yatı ile İstanbul kıyılarına gelmiştir. Astor ve eşi de Türkiye’de ilgi ile karşılanmıştır¹³⁹.

Söz konusu dönem itibariyle “*Lambretta International Kulübü*” tarafından gerçekleştirilen İsviçre-Brüksel-Barselona Rallisi’den sonra 1962 yılı itibariyle Trieste-Yugoslavya-Yunanistan-Türkiye hattında gerçekleştirilen motosiklet rallisi spor turizmi bakımından önem arz eden özellikler göstermiştir. Kafileyi Avrupa’nın en önemli 20 gazetesi, teknik mecmua muhabirleri, sinema, operatör ve film alıcıları bir otobüs ile takip etmekteydi. İstanbul’da organize edilen program dâhilinde söz konusu motosikletçiler ve kulüp idarecileri

¹³⁶ T TOK Belleteni, S.195, (Nisan 1958), s.12.

¹³⁷ Cumhuriyet, 24.02.1960, s.3.

¹³⁸ Cumhuriyet, 17.02.1962, s.5.

¹³⁹ T TOK Belleteni, S.224, (Eylül 1960), s.18.

Hilton’da ağırlanmışlar, müzeleri ziyaret etmişler ve akşam yemeği sırasında Türk halk oyunları ekibinin gösterilerini izlemişlerdir¹⁴⁰. Lili Biardot adlı genç bir sporcu kızın Paris’ten at sırtında gerçekleştirdiği bir seyahatle İstanbul’a gelmesi bu dönemde basına yansıyan önemli gelişmelerden biri olmuştur. İstanbul içinde motor bisikletli bir polisin refakat ettiği Biardot, Topkapı surlarının önünde Turizm Müdürlüğü adına Vedat Türkkan ile TTOK adına Emekli Süvari Yüzbaşı Ekrem Akömer tarafından karşılanmıştır. Yetkililer tarafından Biardot’a ve otomobili ile kızını takip eden annesine seyahat ve konaklamaları konusunda gerekli kolaylıklar sağlanmıştır¹⁴¹. İstanbul’da üç gün kaldıktan sonra tekrar Fransa’ya dönen Biardot’un Fransız Binicilik Kulübü üyesi babası Henry Biardot, seyahat sonrasında İstanbul Belediye Başkanı Kemal Aygün’e gönderdiği bir mektupla Belediye Turizm Müdürlüğü’ne ve Binicilik Kulübü’ne yakın ilgilerinden dolayı teşekkürlerini bildirmiştir. Kızının İstanbul’da karşılanışının Fransız radyo ve basınında ses getirdiğini ve bu münasebetle Türk misafirperverliğinden övgüyle bahsedildiğini bildirmiştir¹⁴².

Selçuklular dönemindeki iktisadi şartlar hakkında incelemelerde bulunmak üzere 1960 yılı itibarıyla Türkiye’ye gelen Sorbonne Üniversitesi profesörlerinden Fransız Tarihçi Claude Cahen ile Ömer Lütfi Barkan ve Avrupa kulüplerinden tavsiye edilmiş birkaç turist ve konferansçı ise TTOK tarafından ağırlanmıştır¹⁴³. TTOK tarafından 1960 yılı Temmuz ayında, İspanya Büyükelçisi Ekselans Texidor, İtalya Büyükelçisi Comte Magistrati, İngiliz Lord Kinross, Dünya Muharıpler Birliği Reisi Colonel Van Lanshot, Philips Şirketi Türkiye Murahhası Van Rongen, İngiliz Kültür Ataşesi Sutherland olmak üzere yabancı misafirler ile TTOK’nın Türkiye vatandaşı üyelerinden 64 kişi için bir ağırlama programı düzenlenmiştir¹⁴⁴.

E- GÖNÜLLÜ TURİZM KURULUŞLARI

Gönüllü turizm kuruluşları Türkiye’de turizm faaliyetlerinin geliştirilmesi, çeşitlendirilmesi, yaygınlaştırılması ve halka mâl edilmesi hususlarında günümüzde olduğu gibi geçmişte de önemli bir rol oynamaktaydı. Nitekim Basın -Yayın ve Turizm Genel Müdür Yardımcısı Murad Özgeç, Turizm Bülteni için kaleme aldığı bir makalede, Türkiye’de turizm zihniyetinin yerleşmesi, gelişmesi ve ülkeye yönelen turizm hareketliliği hususunda yol gösterici, aydınlatıcı bir rol oynaması bakımından turizm derneklerinin önemli bir rol

¹⁴⁰ *Cumhuriyet*, 06.06.1962, s.5.

¹⁴¹ *Cumhuriyet*, 09.08.1958, s.1, 5; Ayrıca Hamdi Varoğlu, “*Atlı Kız*”, *Cumhuriyet*, 15.08.1958, s.2.

¹⁴² *Cumhuriyet*, 20.08.1958, s.3.

¹⁴³ *TTOK Belleteni*, S.218, (Mart 1960), s.9.

¹⁴⁴ *TTOK Belleteni*, S.225, (Ekim 1960), s.9.

oynadığını belirtmiştir. Buna örnek olmak üzere Fransa’da “*syndicat d’initiative*” olarak adlandırılan bu teşekküllerin en küçük yerlere kadar ulaşan kollarının turizmin gelişmesi amacıyla devlette turizm teşkilatının bir kolu gibi çalıştıklarını, yine komşu ülke Yunanistan’da mahalli turizm derneklerinin halk terbiyesinde ve turizm anlayışının gelişmesinde önemli rol oynadığını ifade etmiştir. Türkiye’de de hâlihazırda faaliyet gösteren ve imkânlar nispetinde desteklenen 142 turizm derneğinin, Bakanlığın belde halklarıyla işbirliği tesis etmesinde ve turizm ve tanıtma hizmetleri hususunda önemli bir rol oynadığını ifade etmiştir. Bu gönüllü kuruluşların turistik tesisler kurulması doğrultusunda da başarılı çalışmalarda bulunduğunu belirtmiştir¹⁴⁵.

BYTB bütçelerinde umumi menfaatlere hizmet eden muhtelif turizm teşekküllerine yardım için ihtiyaçlar doğrultusunda ödenek ayrıldığı görülmektedir. Derneklere yardım yapılırken bunların faaliyet raporları ile çalışma programları incelenmekte ve hizmet gördüğü beldede teşekkülün yapacağı işler dikkate alınmaktaydı. Bu işler arasında yatırım mahiyetinde yapılacak işlere öncelik tanınmakla birlikte turistler için depliyar bastırmak, iç turizm hareketlerini geliştirmek ve dış turizme hazırlık yapmak üzere festival düzenlemek, enformasyon büroları açmak, tercüman-rehber yetiştirmek, kurslar açmak, eski eserlerin korunması ve tanıtılması gibi tanıtım ve propaganda faaliyetleri de yer almaktaydı¹⁴⁶.

Bu hususlar doğrultusunda ülkede faaliyet göstererek, tanıtma ve propaganda çalışmalarına katkı sağlayan kuruluşlardan kısaca bahsetmek yerinde olacaktır. Turizm faaliyetlerinin halka intikalinde önemli bir rol oynayan ve ülke aydınlarının gayretleri ile sayısı günden güne artan turizm derneklerinin, bu dönemde bir federasyon kurmayı başardıkları görülmektedir¹⁴⁷. Bunun dışında bireysel olarak TTOK, Cumhuriyet’in ilk yıllarından itibaren kendisini adadığı turizm davası çerçevesinde BYTB döneminde de turistik tanıtım ve propaganda faaliyetleri konusunda ön safta yer alan gönüllü kuruluş olmuştur. Gazeteci ve yazar Burhan Felek, ülkede turizm ile iştigal eden gönüllü kuruluşlara değindiği bir yazısında: “*Otuz küsur senedir Türkiye’nin turizm davasını bir derviş çilekeşliği ile güden bir Turing ve Otomobil Kulübü vardır.*” diyerek TTOK’nın önemine işaret etmiştir¹⁴⁸. Bu önemli kuruluşun dışında, söz konusu dönem itibarıyla ülkede turizm zihniyeti yaratmak ve turizm hareketlerini teşvik etmek amacıyla merkezi İstanbul’da olmak üzere “*Türk Turizm Cemiyeti*” adıyla bir kuruluşun teşkil edildiği görülmektedir. Cemiyet tarafından desteklenen “*Tuman*” adlı şirketin gerçekleştirdiği turistik bir proje çerçevesinde 1963’te Bergama’da 25 odalı bir motel ve

---

¹⁴⁵ Murad Özgeç, “*Turizm Dernekleri*”, **Turizm Bülteni**, S.12, (21 Temmuz 1962), s.2.

¹⁴⁶ **MMTD**, D.1, C.14, T.2, 59. B., 18.03.1963, s.336-390.

¹⁴⁷ **BTDKSRT**, s.17.

¹⁴⁸ Burhan Felek, “*Hasbihâl*”, **Cumhuriyet**, 19.04.1960, s.3.

lokanta, Efes'te 12 odalı lokantalı bir motel ve ayrıca 100 kişilik bir lokanta, Kuşadası'nda ise lokanta, pavyon ve yüzme havuzu ile 50 odalı bir motel hizmete girmiştir. Benzer şekilde

Türkiye'nin iç ve dış tanıtımına hizmet etmek ve halkta turizm bilinci yaratmak üzere üniversite ve yüksekokul öğrencileri tarafından BYTB ve Valilik makamının desteğiyle İstanbul'da 1962 yılı Mart ayı itibariyle "Türkiye Gençlik ve Turizm Kulübü"nü teşkil edildiği görülmektedir. Turistlerin ilgisini çeken bağlama, türküler, kılıç-kalkan oyunları gibi millî folklor unsurları; binicilik, mızrak, okçuluk gibi millî sporlar ile karagöz, ortaoyunu ve modern tiyatro gibi gösteri sanatları alanında çalışmalar yapmak, bu suretle kültürel değerlerini tanıyan gençler yetiştirmek ve ülkeye gelen turistleri meşgul edecek sergiler, geziler, kamplar ve yaz eğlenceleri düzenlemek söz konusu kulübün belli başlı amaçları arasındaydı.¹⁴⁹ Bu dönemde Batı Anadolu'daki halk kültürü değerlerini korumak, yaşatmak ve tanıtmak gayesiyle kurulan "*Ege Folklorunu Koruma Cemiyeti*" ise halkın kültürel ihtiyaçlarını karşılamak üzere sinema, tiyatro ve kütüphane açmak, folklor festivalleri düzenlemek ve bunu uluslar arası hale getirmek gibi sosyal hedeflere odaklanmıştı¹⁵⁰. TMGT bünyesinde İstanbul merkezli olarak 1959 yılı Ekim ayında faaliyete geçen "*Turizm Müdürlüğü*" de söz konusu dönemde önem arz eden gönüllü teşkilatlardan biri olmuştur. TMGT'nin turizm ile ilgili işlerini yürütmekle yükümlü bu birim, Türkiye'de iç ve dış turizm faaliyetleriyle gençlik turizmini geliştirmek, Türkiye'yi ve Türk gençliğini yabancı memleketlerde tanıtmak, dünya gençliği ile yakın kültürel ilişkiler tesis etmek amacıyla yurt dışına, yabancı gençler için de Türkiye'ye yönelik geziler düzenlemek ve yurt içi seyahatleri teşvik etmek gibi amaçlara hizmet etmekteydi¹⁵¹.

1958 yılı başlarında Ankara'da kurulan "*Akçakoca'yı Sevenler Derneği*" ile¹⁵² Merkezi Bursa'da olmak üzere 1962'de teşkil edilen "*Bursa Türk Turizm Kurumu*"¹⁵³ bu yıllarda iç turizm faaliyetlerinin gelişmesine hizmet eden kuruluşlardan olmuşlardır. "*Turistik Elişlerini Teşvik ve Tanıtma Derneği*" de kültürel çalışmalarıyla ülke turizmine hizmet eden gönüllü kuruluşlar arasında yer almıştır. Dernek tarafından düzenlenen bir yarışma vesilesiyle üstünde İstanbul'a dair bir ibare bulunan, tamamen yerli malzemelerle imal edilen ve turistler için taşıma zorluğu teşkil etmeyecek şekilde tasarlanan turistik hediyelik eşyalar değerlendirilmiş, birinci yarışmacıya hediyeler verilmesi, kazanan ürünlerin çoğaltılarak mümkün olduğu kadar ucuz bir fiyatla derneğin şubelerinde satışa çıkarılması söz konusu olmuştur¹⁵⁴. Yine bu dönemde faaliyet göstermekte olan "*Türk El Sanatlarını Tanıtma Cemiyeti*" de "*Menafi-i*

¹⁴⁹ **Turizm Bülteni**, S.6, (4 Nisan 1962), s.2; **Cumhuriyet**, 12.04.1962, s.2.

¹⁵⁰ **Turizm Gazetesi**, S.1, 27 Eylül 1962, s.1.

¹⁵¹ **Turizm**, S.1, (Nisan 1960), s.1 ve S.3, (Haziran 1960), s.7; **TTOK Belleteni**, S.217, (Ocak-Şubat 1960), s.17.

¹⁵² Mithat Dolunay, "*Akçakoca'ya Neden Akın Var?*", **TTOK Belleteni**, S.192, (Ocak 1957), s.10.

¹⁵³ **BCA**, 030.18.1.0.163.74.7.

¹⁵⁴ **TTOK Belleteni**, S.219-220, (Nisan-Mayıs 1960), s.12.

Umumiyeye Hâdim Cemiyetler” arasına dâhil edilmiştir¹⁵⁵. 1960 yılı itibariyle “*Türk-Alman Turizm Cemiyeti*”nin kurulduğu ve iki ülke arasındaki turistik ilişkilerin gelişmesi hususunda gayret gösterdiği anlaşılmaktadır.¹⁵⁶ Ankara Valisinin şahsi teşebbüsü ile Ankara Ticaret ve Sanayi Odası idarecilerinin desteği ile kurulan “*Ankara Turizm Danışma Kurulu*” 1963 yılı itibariyle çalışmalarına başlamış ve bu münasebetle kurulun bünyesinde çeşitli ihtisas komisyonları teşkil edilmiştir. Bu komisyonlar için özel talimatnameler hazırlanmış, tanıtma ve propaganda çalışmaları da dâhil olmak üzere Ankara özelinde Türkiye turizmine ait birçok mesele incelenmeye başlanmış, gerekli çalışmaların yapılması için vilayet ve Hükümet nezdinde teşebbüslere geçilmiştir¹⁵⁷.

Söz konusu dönemde Türkiye’de ülkenin tanıtımına hizmet eden bu gönüllü kuruluşların yanı sıra ülkedeki turizm, tanıtma ve propaganda faaliyetlerini desteklemek üzere merkezleri yurt dışında bulunan kuruluşlar da vardır. Örnek olarak, merkezi Bale şehrinde olmak üzere İsviçre’de 1958’de kurulan “*Efes Vakfı*”, Efes ve Antalya’daki tarihî abideleri tanıtmak üzere Türkiye’nin batı ve güney bölgelerine geziler düzenlemekteydi¹⁵⁸. Benzer amaçlar doğrultusunda 1960 yılı itibariyle de Paris merkezli olarak “*Efes Dostları Cemiyeti*”nin teşkil edildiği bilinmektedir¹⁵⁹.

F- SOSYAL FAALİYETLER

Bu başlık altında ilk aşamada Türkiye’nin tanıtım ve propaganda çalışmalarına katkı sağlamak üzere yurt dışına yönelik olarak gerçekleştirilen sosyal faaliyetlere yer verilmiştir.

Araştırmacı ve yazar Hasan Refik Ertuğ, 1959 yılı itibariyle Başvekil Adnan Menderes’in ABD’ye yaptığı seyahat münasebetiyle, Türkiye’nin ABD’deki tanıtma faaliyetlerini değerlendirmiştir. New York şehrinin Manhattan semtinde dünyadaki birçok ülkeyi tanımaya yönelik çeşitli örnekler bulunabileceğini belirten Ertuğ, buna örnek olarak

¹⁵⁵ RG, 17.09.1959, S.10308.

¹⁵⁶ TTOK Belleteni, S.217, (Ocak-Şubat 1960), s.17.

¹⁵⁷ Turizm Bilgisi ve Turizm Meselerimiz, Türkiye Ticaret Odaları, Sanayi Odaları ve Ticaret Odaları Birliği, Ankara, 1963, s.245.

¹⁵⁸ TTOK Belleteni, S.203, (Aralık 1958), s.19.

¹⁵⁹ TTOK Belleteni, S.225, (Ekim 1960), s.9.

buradaki meşhur “*Beşinci Avenue*”nin yanında Türk yemekleriyle tanınmış, duvarlarında Boğaz ve haliç resimleri görülen, çeşitli yerli içkilerin ikram edildiği, tavla oynanan, sıklıkla Türkçe hitapların işitildiği bir lokantanın bulunduğunu belirtmiştir. Daha koyu alaturka lokantaların ve hatta ince saz çalınan gazinoların da kolayca bulunabileceğini, öyle ki “*şiş kebab*”ın artık Amerikalılar tarafından tanındığını ve sevildiğini ifade etmiştir. Bununla birlikte böyle derme çatma şark dekorlarıyla süslenmiş lokallerin genellikle Rumlar tarafından işletildiğini vurgulayarak, gerçekten Türk yemekleri yapan ve Türk üslubuna göre döşenmiş lüks bir lokalin hem ülke tanıtımına hem de sağlayacağı kazanç ile bu lokali işletenlere ciddi bir hizmette bulunacağını ifade etmiştir¹⁶⁰. Yine bu dönemde, Almanya’nın Münih şehrinde 250 kişilik kapasiteye sahip bir “*Türk Kahvesi ve Lokantası*”nın açıldığı görülmektedir. Bu lokanta tefrişi, tarzı ve beğeni toplayan yemekleriyle Türkiye için etkin bir propaganda unsuru hâline gelmişti¹⁶¹.

BYT Bakanı Cihat Baban, ülkenin yurt dışında tanıtılabilmesi ve turizm konusunda propagandasının yapılabilmesi için dört yarışma tertip edildiğini açıklamıştır. Bunlardan ilki, İtalya ve Yunanistan’da da örnekleri görüldüğü üzere yapılacak yarışma ile dereceye giren melodilerin Türkiye’yi tanıtmak üzere dünya sathında reklamlarının yapılması doğrultusunda “*Dünyayı Dolaşacak Melodi Müsabakası*” idi. Yabancı dillere tercüme imkânı verecek, ülkeyi veya bir bölgeyi tanıtacak edebi eserlerin tespitine yönelik “*Turistik Roman Müsabakası*” bu yarışmalardan bir diğeri idi. NATO’ya mensup ülkelerdeki çalışmalara paralel olarak 10 yıllık çalışma süresi içinde Türkiye’nin NATO camiası içindeki yerini ortaya koymak üzere “*NATO İçinde Türkiye*” adıyla düzenlenen senaryo yarışması ile “*İkinci Cumhuriyet Marşı Müsabakası*” ise belirlenen diğer etkinlikler arasında idi¹⁶².

1961’de BYTB’nin girişimleriyle, Türkiye’ye yönelen turizm hareketlerini kuvvetlendirmek üzere İstanbul, Roma, Cenevre, Paris, Londra, Oslo, Stockholm, Kopenhag, Hamburg, Frankfurt, Münih, Zürih gibi Avrupa şehirlerine bir propaganda gezisi düzenlenmiştir. Bu geziye Türk millî kıyafetlerini giymiş üç genç bayan ile bir Bakanlık temsilcisi iştirak etmiştir. Gezi sırasında Avrupa’nın belli başlı 11 şehrinde Dışişleri Bakanlığı temsilciliklerince kokteyl partiler verildiği ve radyo, televizyon ve basın organları vasıtasıyla etkinliğin ve Türkiye’nin tanıtımı doğrultusunda yayımlar gerçekleştirildiği, seyahat acente mümessillerine Türkiye hakkında renkli film gösterileri yapıldığı anlaşılmaktadır¹⁶³. Benzer faaliyetler kapsamında, çeşitli festivallere katılmak üzere Avrupa’ya giden Türk folklor

¹⁶⁰ Ertuğ, “*Amerikalılara Türkiye’yi Nasıl Tanıtabiliriz?*”, s.5-7.

¹⁶¹ **BTDKSRT**, s.25.

¹⁶² **Cumhuriyet**, 28.07.1961, s.1, 5.

¹⁶³ **BCA**, 030.1.0.0.104.651.8.

ekibinin ülke tanıtımına ciddi bir katkıda bulunduğu görülmektedir. Bu folklor ekibi İtalya ve Fransa’da büyük beğeni toplamıştı. Bu münasebetle Agrigento ve Udine şehirlerinde düzenlenecek milletlerarası festival için tekrar İtalya’dan, benzer etkinlikler çerçevesinde İrlanda ve İsviçre gibi ülkelerden davet almıştı. Bu gelişmeleri takiben, gösterilere koreografi eklenip mali açıdan desteklenmesi durumunda ekibin ülke propagandası için daha etkili çalışmalarda bulunabileceği hususu gündeme gelmiştir¹⁶⁴. 1962’de New York’ta düzenlenen milletlerarası festivale Türkiye de iştirak etmiş, bu münasebetle bağlama ve darbuka sanatçıları tarafından Türk halk müziğinden örnekler sunulmuş, millî kıyafetlerle halk oyunları gösterileri icra edilmiştir. Bu gösterilerin ilgi ile takip edildiği anlaşılmaktadır¹⁶⁵.

Roma’da Hürriyet gazetesinin muhabirliğini yapmakta olan Aperio Bella, aynı şehirde “*Türk Turizm Bürosu*” adı ile bir büro açmış, İsrail’de Nesim Behar adlı bir şahıs da Türkiye’nin tanıtım ve propaganda faaliyetlerine hizmet eden bir kütüphane teşkil etmiştir¹⁶⁶.

Merkezi Londra’da olan British Petroleum (B.P.) Şirketi, bütün Avrupa şubelerinin işbirliği ile 1 Mayıs 1958’den itibaren uluslararası turistik bir kampanya başlatmıştır. BYTB’nin Ankara Umum Müdürlüğü ve İstanbul Temsilciliği’nin yakın desteğiyle Türkiye’de de uygulamaya geçirilen kampanyanın ilk adımı karayolu ile seyahat eden turistlere hizmet etmeye yöneliktir. Bu kapsamda yetkililer tarafından hazırlanmış güncel bir Avrupa haritası, Türkçe dâhil olmak üzere 14 lisanda hazırlanmış “*mükâleme rehberi*” ve “*beynelmilel trafik işaretleri transferi*”nden oluşan özenle imal edilmiş plastik bir çanta “*planning kit*” olarak hazırlanmıştı. Yurt dışına çıkmak isteyen turistler seyahatlerini planlamak üzere BP istasyonlarına başvurarak bu kitlerden alabilmekteydi. Haritalar kapsadığı ülkelerin millî bayraklarını taşıyan kuponları da içermekteydi. Diğer yandan millî hudutlara yakın ana karayolları üzerindeki BP benzin istasyonlarında “*En Route Kit*” adıyla bulundurulmuş tanıtım materyalleri ise ziyaret edilen ülkeye ait karayolu haritası ile hatıra eşyasını bir araya getirmişti. Dışardan gelen bir turist daha önce kendi ülkesinde temin ettiği BP Avrupa haritasındaki kuponlardan, ziyaret etmekte olduğu ülkeye ait olanı koparıp, BP istasyonuna ibraz etmek suretiyle ülke hududunu geçer geçmez ihtiyaç duyacağı ve her türlü turistik bilgiyi bulabileceği bu kitlerden temin edebilmekteydi. 1958 yılı için hatıra olmak üzere “*En Route Kit*”in içine, ülkelere ait kartpostal şeklinde bir resim ile “*gramofon*” ve “*pick-up*” vasıtasıyla dinlenilebilen halk müziği plâkları konulmuştu. Böylece turistlerin gittiği ülkedeki hatıralarının canlanmasına yardımcı olunmaktaydı. Söz konusu müziğin başında ve sonunda turistler birkaç cümle ile gelecek yıl da tatillerini o ülkede geçirmeye davet ediliyordu. 1958 yılı itibarıyla zamanın dar

¹⁶⁴ *Cumhuriyet*, 03.08.1961, s.1, 5.

¹⁶⁵ *Turizm Bülteni*, S.9, (6 Haziran 1962), s.2.

¹⁶⁶ *BTDKSRT*, s.25.

olması, mevzuat eksiklikleri ve çeşitli resmî işlemler nedeniyle Türkiye'nin bir plâk hazırlaması mümkün olmamakla birlikte bu eksikliğin telafi edilmesi için derhâl çalışmalara girişilmişti. Bu şekilde turistler için plâk yerine İngilizce ve resimli olarak, derin bir hayat felsefesinin eseri olan fıkraları ile Nasreddin Hoca broşürü hazırlanmış ve dağıtılmıştır¹⁶⁷.

Şimdi de Türkiye sathında gerçekleştirilen turistik faaliyetlere kısaca değinelim. Bu konuda Birinci Beş Yıllık Kalkınma Planı'nda da yer aldığı üzere ülkede belli zamanlarda ve yerlerde düzenlenen festivaller önem arz etmektedir¹⁶⁸. Bu tür etkinliklerden olarak, 28 Haziran 1958 tarihinde BYT Bakanı Sıdkı Yırcalı'nın himayesinde düzenlenen "*Birinci Erdek Tiyatro ve Kültür Şenliği*"ne yoğun bir ilgi olduğu, turistlerin şehre akın ettiği, otel ve pansiyonlarda kalacak yer bulunamadığı görülmüştür. Öyle ki bu nedenle belediye, gelen ziyaretçilere kamp kurabilecekleri alanlar göstermek durumunda kalmıştı¹⁶⁹. Bu yıllarda Manisa Mesir Bayramı'nın çevre illerden gelen binlerce vatandaşı da şehre çeken önemli bir turizm hareketliliğine yol açtığı, Manisa Turizm Cemiyeti'nin etkinliklerin icrası konusunda etkin rol oynadığı anlaşılmaktadır¹⁷⁰. 1960 yılı Mayıs ayı sonlarında başlayan "*Antalya Kermesi*" iç turizmin hareketlenmesine neden olmuş, ülkenin her yerinden çeşitli ulaşım vasıtalarıyla bölgeye seyahat gerçekleşmiştir. Sportif etkinlikler, güzellik müsabakaları ilgiyle takip edilmiş, Aspendos Açık Hava Tiyatrosu'nda Devlet Tiyatrosu sanatçıları tarafından "*Othello*" oynanmış, Perge, Sylleum, Side tarihî yerleşkeleri ile Manavgat şelalesine geziler düzenlenmiştir¹⁷¹. BYTB'nin desteğiyle 25 Mayıs 1962 yılı itibariyle "*25. Bergama Kermesi*" açılmıştır. Üç gün süren kermes programında yer alan tarihî eğlenceler ve mehter takımı konseri gibi etkinlikler yerli ve yabancı turistlerin yoğun ilgisiyle karşılaşmaktaydı¹⁷². Bu yıllarda geleneksel bir hâl alan "*Pamukkale Festivali*", 1960'tan itibaren restorasyonu tamamlanan Hierapolis Antik Tiyatrosu'nda başlatılmış, etkinlikler BYT Bakanı, Jandarma Komutanı, yabancı sefaretlerin mensupları, milletvekilleri, vali, belediye reisi, yerli ve yabancı basın mensupları ve kalabalık bir vatandaş kitlesi tarafından takip edilmiştir. Mehter takımı ve folklor gösterileri, millî güreşçilerin müsabakaları, talebelerin millî oyunları ve Devlet Tiyatrosu sanatkarlarının "*Kral Oedipus*" ve "*Fermanlı Deli Hazretleri*" temsilleri, İzmir Radyosu Yurttan Sesler Ekibi'nin konseri gibi etkinlikler takdirle izlenmiştir. Denizli Turizm Derneği tarafından mahalli özellikleri içeren hediyeler dağıtılmış, Denizli'nin ünlü el dokumaları ile Pamukkale sularında beyazlatılmış kıymetli biblo ve bardaklar teşhir edilmiştir. Ayrıca etkinlik vesilesiyle, çağdaş standartlara kavuşturulan Pamukkale otel, gazino ve banyo

¹⁶⁷ **TTOK Belleteni**, S.196, (Mayıs 1958), s.20.

¹⁶⁸ *V. Turizm Danışma Kurulu...*, s.25.

¹⁶⁹ **Cumhuriyet**, 23.06.1958, s.3.

¹⁷⁰ Örnek olarak bkz.; **Cumhuriyet**, 24.03.1958, s.3.

¹⁷¹ **Turizm**, S.2, (Nisan 1960), s.9.

¹⁷² **Cumhuriyet**, 28.05.1962, s.5.

tesislerinin açılışı da yapılmıştır¹⁷³. BYTB, Türkiye'nin turistik ve tarihî zenginlikleri konusunda bir fotoğraf yarışması düzenlemiştir. Yarışmada dereceye giren fotoğrafçılar ödüllendirilmişlerdir¹⁷⁴.

Turizm vasıtasıyla önemli bir döviz kazancı elde eden ülkelerin planlı çalışmalar içinde bulduklarını, turistlerin ülkelerinde olabildiğince uzun süre kalabilmeleri için çeşitli etkinlikler yaptıklarını, bunlardan birinin de folklor olduğunu belirten halk kültürü araştırmacısı Halil Oğultürk, halk oyunlarının yabancılar tarafından beğenildiği ve görülmek istendiği bilgisinden hareketle, özgün halk oyunlarının turistik illerde turistik hareketliliği artıracak unsurlardan biri olduğunu ifade etmiştir¹⁷⁵. Nitekim, İstanbul'da "*Halk Oyunlarını Yaşatma ve Yayma Tesisi*" tarafından 1957'den itibaren her sene düzenli olarak "*Halkoyunları Bayramı*" düzenlenmekte, bu münasebetle yurdun çeşitli bölgelerinden gelen oyun ekipleri zeybek, halay, karşılama, bengi, kol, bıçak ve davul-zurna oyunlarından örnekler sunmaktaydılar. Katılımcılar tarafından zevkle takip edildiği anlaşılan bu etkinlikler kültürel ve sanatsal değerlerin korunması, yaşatılması ve tanıtılması hususunda önemli bir rol oynamaktaydı¹⁷⁶.

1959'da Akşehir Belediyesi Nasreddin Hoca'nın ölümün 675. Yıldönümü münasebetiyle çeşitli tören ve gösteriler düzenlemiştir. Bu kapsamda Akşehir'deki PTT merkezi özel bir tarih damgasıyla tedavüldeki posta pullarını damgalamıştır. Ayrıca belde Nasreddin Hoca Matbaası'nın açılışı yapılmıştır. Sahaf Arslan Kaynaradağ tarafından İstanbul'da Türk-Alman Kültür Derneği Galerisi'nde eski ve yeni harfli Türkçe ve yabancı lisanda Nasreddin Hoca kitaplarını gösteren bir kitap sergisi açılmıştır¹⁷⁷. Devlet teşkilatı ile Konya Turizm Cemiyeti'nin destekleriyle Konya'da her sene Aralık ayı başından ortalarına kadar devam eden Büyük Türk Mutasavvıfı Mevlana Celaleddin-i Rumi ihtifalleri ve etkinlikleri yerli ve yabancı turistlerin ilgisini çekmekte, etkinliğe gösterilen yoğun rağbet nedeniyle en küçük otellerde bile yer bulunamamaktaydı¹⁷⁸. Öyleki Konya Turizm Cemiyeti bu ilgiden dolayı 10 gün devam eden etkinlik süresini 1963'ten itibaren 15 güne çıkartma kararı almıştır¹⁷⁹. 1963'te söz konusu törenlere 30 bin kişinin katılım sağlaması ve bunların %10-

---

¹⁷³ **TTOK Belleteni**, S.221-222, (Haziran-Temmuz 1960), s.16; **Cumhuriyet**, 22.05.1961, s.1; **Cumhuriyet**, 21.05.1962, s.5.

¹⁷⁴ **Cumhuriyet**, 16.05.1960, s.3.

¹⁷⁵ Halil Oğultürk, "*Turizm'de Folklorun Önemi*", **Turizm Bülteni**, S.15, 31 Ekim 1962, S.15, s.2.

¹⁷⁶ Ahmet Kutsi Tecer, "*Halkoyunları Bayramı Bu Yıl Çok Zengin Olacak*", **TTOK Belleteni**, S.211, (Temmuz-Ağustos 1959), s.18.

¹⁷⁷ Türker Acaroğlu, "*Nasreddin Hoca Bibliyografyası*", **TTOK Belleteni**, S.212, (Eylül 1959), s.8.

¹⁷⁸ **Turizm Bülteni**, S.16, 30 Kasım 1962, s.2.

¹⁷⁹ **Cumhuriyet**, 18.12.1962, s.5.

15'inin yabancı turistlerden oluşması bu etkinliğin Türkiye açısından turistik önemine bir işaret sayılmıştır¹⁸⁰.

Bu dönemde kültürel ve sanatsal etkinliklerin yanı sıra sportif etkinliklerin de turizm ve tanıtma faaliyetlerinde etkin rol oynadığı görülmektedir. Bu yöndeki çalışmalar kapsamında, Beden Terbiyesi Umum Müdürlüğü'nün desteğiyle Türk millî sporu okçuluğu canlandırmak ve ok sporu ile iştilal edenleri bir araya toplamak üzere, daha önce faaliyetlerini durdurmuş durumda olan “Ok Spor Kulübü” tekrar açılmış ve kulübün çalışmaları için turistik amaçlar doğrultusunda restore edilen Ok Meydanı tahsis edilmiştir. Yerli ve yabancı bütün ok müsabakalarının bu alanda yapılması kararlaştırılmıştır¹⁸¹. 1959'da Almanya'da bulunan “Allgemeiner Deutscher Automobil Club” (ADAC) tarafından “Beynelmilel Hannover-Istanbul-Hannover Rally”si düzenlenmiştir. ADAC yarışın Türkiye kısmı için TTOK ile işbirliği yapmıştır. Bu etkinliğin başarılı bir şekilde tamamlanması nedeniyle TTOK, ADAC tarafından takdir edilmiştir¹⁸². Benzer etkinlikler kapsamında, 12 otomobil kulübü tarafından düzenlenen “1960 Yılı Avrupa Turu” Hannover'de başlamış ve yarışa katılan 57 otomobil Edirne, İstanbul, Ankara ve Hatay güzergâhı ile Türkiye üzerinden Suriye ve Lübnan'a ulaşmıştır. Yarış otomobilleri yine bu güzergâh üzerinden Hannover'e dönmüşlerdir. Yarışmacılara Türkiye sınırları içinde ve gümrüklerde yetkililer tarafından gerekli kolaylıkların sağlandığı anlaşılmaktadır¹⁸³.

Bu dönemde İstanbul Vilayet Turizm Danışma Kurulu tarafından şehrin turistik kimliğinin geliştirilmesi için kısa zamanda uygulamaya geçirilmek üzere alınan kararlar arasında Galata Kulesi'nde bir Şark Kahvesi'nin açılması da vardı¹⁸⁴. Hazır giyim ürünleri üretimi ve satışı yapan Vakko Şirketi, 21 Haziran 1963'ten itibaren müşterilerine ülkenin turistik yerlerini tanıtmak amacıyla mağazalarında bir “Dâhili Turizm Haftası” düzenlemiştir. Bu vesile ile seyahate çıkacak vatandaşların seyahat esnasında rahatlıkla giyebilecekleri her türlü spor hazır giyim ürünleri ve yeni hususi kumaşları halkın ilgisine arz etmişti. Müşterilere verilecek çekiliş kuponları yapılan çekiliş sonucunda talihlilere seyahat etmelerine yönelik ikramiyeler verilecekti¹⁸⁵. Bu etkinliğe BYT Umum Müdürlüğü, THY, Türkiye Turizm Kurumu, Denizcilik Bankası, Tusan İşletmeleri ve Turist Seyahat A.Ş.'nin de katkı sağladığı

---

¹⁸⁰ Sofu Tuğrul, “30 Bin Kişi Konya'ya Ziyaret Etti”, **Cumhuriyet**, 20.12.1963, s.6.

¹⁸¹ **TTOK Belleteni**, S.204, (Ocak 1959), s.7.

¹⁸² **TTOK Belleteni**, S.218, (Mart 1960), s.4.

¹⁸³ **TTOK Belleteni**, S.225, (Ekim 1960), s.7-8; M.B. Ergene, “1960 Avrupa Turu Otomobil Rally'si”, **TTOK Belleteni**, S.225, (Ekim 1960), s.17-18.

¹⁸⁴ **İller ve Belediyeler Dergisi**, S.192, (Ekim 1961), s.286.

¹⁸⁵ **Cumhuriyet**, 21.06.1963, s.4.

anlaşılmaktadır¹⁸⁶. İstanbul Belediyesi Basın ve Turizm Müdürlüğü bu dönemde İstiklal Caddesi'ndeki mağaza işletmecilerine gönderdiği bir bildiri ile bazı tavsiyelerde bulunmuştur. Şehrin gözde mekânlarından olan bu caddede vitrinlerin dekorasyonlarında ve teşhirde şehrin güzelliğini yansıtacak örnekler verilmesi, yiyecek satan dükkânların çevrelerini temiz tutmaları ve vitrinlerini insanlarda ilgi uyandıracak bir şekilde düzenlemeleri bu tavsiyelerden bir kısmını teşkil etmekteydi¹⁸⁷. Yine söz konusu müdürlüğün başka bir yazısı ile müesseselere kalite standartlarına, temizliğe ve servis hizmetlerinin düzenliliğine riayet edilmesi ve müşterilere güler yüz gösterilmesi tavsiye edilmiştir. Eğlence mekânlarında mahalli, folklorik ve hareketli müzikal içerikli programlara yer verilmesi de tavsiye edilen hususlar arasında yer almıştır. Turistlerde olumlu bir izlenim uyandıracak bu uygulamaların iç ve dış turizm hareketliliğine katkı sağlayacağı düşünülmüştür¹⁸⁸.

G- BİLİMSEL ETKİNLİKLER

BYTB döneminde, kültür ve sanat kuruluşlarında, kulüplerde, eğitim kurumlarında ve üniversitelerde gerek akademik düzeyde gerekse halk tabakasına yönelik olarak gerçekleştirilen, ülkeleri ve milletleri çeşitli özellikleriyle tanıtıcı bilimsel etkinliklerin de hiç şüphe yok ki turistik tanıtım ve propaganda faaliyetleri içinde önemli bir yeri olmuştur. Bu münasebetle Çoruh, yurt dışında Türkiye'yi ve Türkleri tanıtıcı bilimsel etkinlikler düzenlenmesini, Türkiye hakkında konferans vermek isteyen yabancıların da ülkeye davet edilmesini son derece faydalı bir turistik propaganda unsuru olarak görmüştür¹⁸⁹.

Bu kapsamdaki çalışmalardan olarak, Prof. Dr. Suut Kemal Yetkin'in başkanlığındaki Türk ve İslam Sanatları Tarihî Enstitüsü'nün teşebbüsü ile 1959'da Ankara'da açılan "*Milletlerarası Birinci Türk Sanatları Kongresi*"ne 23 ülke katılım sağlamıştır. Dünyanın dört bir tarafındaki Türk sanat eserlerine ilişkin bilimsel tebliğlerin sunulduğu bu kongre için Hasan Âli Yücel şunları ifade etmiştir:

"Yetiştirdiğimiz bilginler ve filosoflar gibi aramızdan çıkan sanatçıları da, yaptıkları sanat eserlerini de uzun zamanlar 'Türk' tanımamak isteyenlere karşı, bilhassa tarih şuuru ve millî bilinç uyanışıyle Cumhuriyet devrinde başlayıp gelişen tenkid ruhu ve doğruyu arama çabası, bu kongrenin toplanmasına başlıca etken olmuştur. Şimdiye kadarki ihmalimiz

¹⁸⁶ *Cumhuriyet*, 21.06.1963, s.2; Yurt içinde seyahat kazanan kuponlar 6 Temmuz 1963 tarihinde açıklanmıştır (Bkz.; *Cumhuriyet*, 06.07.1963, s.6).

¹⁸⁷ *Cumhuriyet*, 05.09.1962, s.2.

¹⁸⁸ *Cumhuriyet*, 08.11.1962, s.2.

¹⁸⁹ Selâhaddin Çoruh, "*Turizm Propaganda VIII*", *İller ve Belediyeler Dergisi*, Türk Belediyecilik Derneği, S.152, (Haziran 1958), s.238.

yüzünden, daha doğrusu cehlimiz sebebiyle yanlış tefsirlere uğramış, fakat tarafımızdan mukabele görmemiş hatalar artık yavaş da olsa silinme yolundadır. Malına sahip çıkmayanların malına başkaları sahip çıkar. Bu hakikat uzun asırlar, gafletimizle beslenmiştir.”

Yücel, bu sözleriyle kongrenin Türklerin sanat anlayışının dünyaya tanıtılması konusunda önemli bir rol oynadığını vurgulamış, ülkedeki sanat faaliyetleri ve devletin bu konudaki politikaları hakkında kısa bir bilgi vermiştir. Cumhuriyet devrini, Türk tarihi içinde bir “Rönesans” dönemi olarak değerlendiren Yücel, kongrede Türk sanatı hakkında ortaya koyulan fikir ve görüşlerin ve sağlanan bilgi alışverişinin söz konusu görüşü ispat ettiğini belirtmiştir¹⁹⁰.

Türkiye’de görev yapan personeline yönelik bilgilendirici konferanslar düzenleyen Amerikan Yardım Heyeti, bu konuda BYTB Turizm Dairesi’nden de yardım istemiştir. Bu talep BYTB tarafından olumlu karşılanmıştır. Turizm Dairesi personeli tarafından 10 Ocak 1958 tarihinde verilen bir konferans vesilesiyle 40’a yakın Amerikalıya Türkiye’nin tarihî, sosyal hayatı, örf ve adetleri hakkında bilgi verilmiştir. Ayrıca Türkiye hakkında renkli film gösterimi yapılmıştır. Türkiye adına olumlu bir izlenim uyandıran bu tür konferansların her ay tekrar edildiği anlaşılmaktadır¹⁹¹.

BYTB döneminde çeşitli vesilelerle yurt dışında düzenlenen bilimsel konferanslar da Türkiye’yi tanıtmaya çabalarına ve Türkiye’ye olan ilgiye birer örnek olarak gösterilebilir. Uzun yıllar Türkiye’nin muhtelif bölgelerinde arkeolojik kazı çalışmalarında bulunan Prof. Dr. Franz Miltner, Efes’te yapılan kazı çalışmaları ve eski eser araştırmalarına yönelik olarak İsviçre’nin merkezi Bern’de 1958 yılı itibariyle bir konferans vermiştir¹⁹². Yine söz konusu dönem itibariyle Stockholm’de İsveç Hükümeti’nin Ankara eski elçisi Adolf Croneborg ve eşi tarafından Türkiye tarihi hakkında önem arz eden konferanslar verildiği görülmektedir¹⁹³. Benzer faaliyetler kapsamında, Zürih’teki Türkiye-İsviçre Dostluk Cemiyeti’nde, İsviçre Turizm İşleri Müdürü Ziegfried Bittel “Türkiye’de Turizmin Gelişme Çareleri” konulu bir konferans vermiştir. Konferans öncesinde Türkiye’de turizm konusunda üç ay kadar incelemelerde bulunan Bittel, Türkiye’nin turizm bakımından paha biçilmez değerlere sahip olduğunu, bunları tanıtmak üzere turizm ile meşgul olacak büroların kurulmasının yapılması gereken öncelikli çalışmalar arasında yer aldığını dile getirmiştir. Konuşmasının ardından Türkiye’ye ait 100 kadar diyapozitif göstermiştir. İlgi uyandıran konferansa Zürih’in tanınmış

---

¹⁹⁰ Hasan Âli Yücel, “Milletlerarası Türk Sanatlar Kongresi”, **TTOK Belleteni**, S.214, (Kasım 1959), s.3-5.

¹⁹¹ **TTOK Belleteni**, S.193, (Mart 1958), s.20.

¹⁹² M. Mesud Koman, “Prof. Dr. Franz Miltner’in Efes Üzerine Konferansı”, **TTOK Belleteni**, S.207, (Nisan 1959), s.13.

¹⁹³ **TTOK Belleteni**, S.219-220, (Nisan-Mayıs 1960), s.10.

şahsiyetleri, milletlerarası seyahat şirketleri temsilcileri, Türkiye'nin Bern'deki Basın Ataşesi ve gazeteciler iştirak etmiştir¹⁹⁴.

SONUÇ

İkinci Dünya Savaşı sonrasında sosyal turizm hareketlerinin dünya sathında artmaya başladığı ve orta düzeyli gelir sınıfına mensup kitlelerin bu hareketliliğe yoğun bir şekilde dâhil olduğu görülmektedir. Turizme karşı dünya sathında artan bu ilgi Türkiye'de de etkilerini hissettirmiştir. Bu münasebetle BYTGM olarak faaliyetlerini devam ettirmekte olan Türkiye'deki resmî turizm teşkilatı 1957'de BYTB'ye dönüştürülmüş, böylelikle ülkedeki turizm teşkilatlanması genel müdürlükten Bakanlık statüsüne yükselmiştir. Bu şekilde Türkiye'nin turistik tanıtımı ve propagandasına yönelik çalışmalara da hususi bir önem

¹⁹⁴ **İller ve Belediyeler Dergisi**, S.192, (Ekim 1961), s.285.

verilmiş, gerçekleştirilen faaliyetlerin çeşitliliği, içeriği ve etki derecesi artış göstermiştir. Türkiye'nin tanıtımına ve propagandasına hizmet edecek potansiyellerin işlenmesi hususu gerek devlet yetkilileri, gerekse aydınlar tarafından ele alınan ve üzerinde düşünülen konular arasında yer almıştır. Böylelikle Türkiye'nin dünya sathındaki imajı kuvvetlendirilmeye çalışılmıştır. Bununla birlikte yeni Bakanlığın, BYTGM'nin teşkilat yapısı ile faaliyetlerini sürdürmek durumunda kalması bahsi geçen çalışmaları olumsuz yönde etkilemiştir.

BYTB döneminde turistik tanıtım ve propaganda çalışmaları ile; tarihî ve siyasi nedenlerle menfi propagandaların etkisinde kalmış olan ülke imajının düzeltilmesi, ülkeye yönelen turist akışının artırılması, ülke insanının da gezip, görmek suretiyle yurdunu daha yakından tanıması amaçlanmıştır. Turizm alanında ileri ülkelerde çağdaş esaslar dâhilinde gerçekleştirilen turistik tanıtım ve propaganda çalışmaları örnek alınarak benzer çalışmalar için Türkiye'de de bir altyapı oluşturulmaya çalışılmıştır. Bu kapsamda yerel, ulusal ve uluslararası sergi, fuar, festival ve şenlik faaliyetleri Türkiye'nin turistik tanıtımına ve propagandasına hizmet eden önemli çalışmalar olmuştur. Yine yurt içinde ve yurt dışında yazılı, görsel ve işitsel yayın çalışmaları yapılmış, ilim ve fikir adamlarının, yazarların, basın mensuplarının ve turizmcilerin bu konuda yapılan çalışmaları desteklenmiş, sosyal faaliyetler ve bilimsel konferanslar vesilesiyle ülkenin tarihî ve kültürel özellikleri hususunda yurtda ve dünyada farkındalık yaratılmaya ve Türkiye'nin yurt dışındaki imajı kuvvetlendirilmeye çalışılmıştır. Turizm elçileri durumunda olan tercüman ve rehber sayısının artırılması ve bunların ülkeyi etkin bir şekilde tanıtacak donanıma sahip olarak yetiştirilmeleri hususunda gayret gösterilmiştir. Turistik hatıra eşyalarına yönelik çalışmaların bu dönemde ciddi bir şekilde ele alındığı görülmektedir.

Türkiye'yi turistik değerleriyle ülke insanına ve yabancılara tanıtmak ve dünya sathında olumlu bir ülke imajı uyandırmak gayesine bağlı bütün bu çalışmaların ülke turizmüne katkı sağladığını ve ülkeye yönelen turistik hareketliliği olumlu yönde etkilediğini belirtmek mümkündür. BYTB'nin müstakil bir teşkilat yapısı olmadan, kısa süreli icraat döneminde mevcut siyasi, iktisadi, sosyal şartlar ve imkânlar doğrultusunda başarılı tanıtım ve propaganda faaliyetlerine imza attığını da ifade edebiliriz. Bu anlamda devlet teşkilatının çalışmaları gönüllü kuruluşlar ve aydınlar tarafından da ülke ve dünya sathında gerçekleştirilen muhtelif faaliyetlerle desteklenmiş ve bu çalışmalar Türkiye'nin tanıtımı ve propagandası hususunda ciddi bir rol oynamıştır.

KAYNAKÇA

1- Arşiv

Başbakanlık Cumhuriyet Arşivi (BCA)

2- Resmî Yayınlar

Beşinci Turizm Danışma Kurulu'na Sunulan Rapor ve Teklifler (BTDKSR)

Cumhuriyet Senatosu Tutanak Dergisi (CSTD)

Kalkınma Plânı (Birinci Beş Yıl/1963-1967)

Millet Meclisi Tutanak Dergisi (MMTD)

Resmî Gazete (RG)

Türkiye Büyük Millet Meclisi Zabıt Ceridesi (TBMM ZC)

Türkiye Turizminin Gelişmesi Hakkında Raporlar (TTGHR)

3- Süreli Yayınlar

a) Gazeteler

Cumhuriyet

Turizm Gazetesi

b) Dergiler

İller ve Belediyeler Dergisi

TTOK Belleteni

Turizm Bülteni

Turizm, TMGT Turizm Müdürlüğü

4- Araştırma Eserler

ÇORUH, Selâhaddin, **Turizm Çalışmalarımızın Geçmiş Günleri**, Güven Matbaası, Ankara, 1974.

EDSCHMİD, Kasimir, **Stürme und Stille am Mittelmeehr**, H. Goverts, Stuttgart, 1959.

ER, Turgut, **Türkiye'de Basın Yayın ve Tanıtma**, Ümit Yayıncılık ve Matbaacılık Ltd. Şti., Ankara, 2003.

ERGÜN, Süreyya, **Modern Turizmin Temayülleri ve Turizm Ekonomisi**, Sermet Matbaası, İstanbul, 1960.

GÜLERSOY, Çelik ve diğeri, **Ulusa Adanan Bir Cumhuriyet Anıtı Türkiye Turing ve Otomobil Kurumu 1923**, Ankara, 2009.

HİSAR, Abdülhak Şinasi, **İstanbul ve Piyer Loti**, İstanbul Enstitüsü yayınları, İstanbul, 1958.

KARDEŞ, Fethi, **Basın-Yayın Genel Müdürlüğü 60 Yıllık Hikâyesi**, Basın-Yayın Genel Müdürlüğü, Ankara, 1980.

KOÇU, Reşad Ekrem, **Topkapı Sarayı**, İstanbul Ansiklopedisi ve Neşriyat Kolektif Şirketi, İstanbul, 1960.

SALTER, Cedric, **Introducing Turkey**, Published by Methuen&Co, London, 1961.
Turizm Bilgisi ve Turizm Meselelerimiz, Türkiye Ticaret Odaları, Sanayi Odaları ve Ticaret Odaları Birliği, Ankara, 1963.

5- Makaleler

EVCİN, Erol, *“Türkiye Cumhuriyeti'nin İlk Yıllarında Turizm ve Tanıtma Faaliyetleri”*, **Ankara Üniversitesi Türk İnkılâp Tarihi Enstitüsü Atatürk Yolu Dergisi**, S.55, (Güz 2014), s.23-82.

